

Een balans?

Op 15 en 16 november van het afgelopen jaar werd in Blankenberge (België) het 55^e Liturgisch Congres gehouden; een jaarlijks terugkerend gebeuren waaraan bij traditie honderden liturgiedeskundigen deelnemen. Het thema van deze dagen was *Liturgie na Vaticanum II: Een balans*. Bijna vijftig jaar na het verschijnen van het eerste conciliedocument, met name dat van de liturgie - 4 december 1963 - vond men het blijkbaar nodig, dat er een evenwicht gezocht werd tussen de destijds bedoelde intentie van het document en de feitelijke gestalte van de liturgie op dit moment.

Voor sommigen werd deze balans hersteld toen de paus in juli 2007 de Tridentijnse Mis - in het Latijn en met de rug naar het volk - in ere herstelde, terwijl deze sinds het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) verboden was. Voor anderen was dit besluit een rechtstreekse ontkenning van het besluit dat het Concilie genomen had: de liturgie te vieren in de volkstaal en met het gezicht naar het volk. Zo gezien is de balans naar twee kanten ver te zoeken. Niet dat men zich tijdens het congres intensief met de gezochte balans bezighield. Men vroeg zich veeleer af, welke gemeenschap de liturgie nodig heeft. Sterk werd benadrukt dat het een gemeenschap moet zijn, die altijd gericht staat op *communio* - wereldwijd - en de daaruit voortvloeiende solidariteit.

Om die *communio* en solidariteit gestalte te geven formuleerde mgr. De Kesel, de nieuwe bisschop van Brugge, een viertal uitdagingen voor de toekomst, die voor allen die zich met de li-

turgie bezighouden van belang zijn. De eerste betreft de actieve deelname van de gelovigen aan de liturgie. Deze actieve deelname moeten we niet zozeer activistisch verstaan in de zin van het verrichten van handelingen door de gelovigen, maar veeleer in de zin van actieve betrokkenheid van de gelovigen bij de liturgie. Actieve betrokkenheid is daarom veel meer mentaal van aard dan fysiek. Een tweede uitdaging richt zich op de gemeenschap. Het kan niet genoeg benadrukt worden dat het niet de voorganger is die celebreert, maar de gemeenschap. De Kerk is daardoor niet het object van de liturgie, maar eerder het subject. De derde uitdaging heeft van doen met datgene wat de liturgie tot christelijke liturgie maakt. Als we liturgie vieren, doen we het in gemeenschap met Christus, aan wie we als gedoopten toebehoren. Een vierde uitdaging tot slot: liturgie veronderstelt diepgaande vorming en initiatie. Liturgie kan geen hobby zijn, maar moet voortkomen uit een warm hart, dat zich verbonden voelt met de kerkgemeenschap.

De liturgische vernieuwingen van het Tweede Vaticaans Concilie hadden niet tot doel een oppervlakkige vernieuwing te bewerken, die de verstaanbaarheid ten goede zou komen. Alleen wie in de stilte zijn hart laat spreken kan verstaan wat met liturgie bedoeld wordt. Alleen op deze wijze kan een balans gevonden worden tussen uiterlijke vormgeving en innerlijke beleving.

T.B.

Januarivogeltjes

Ik heb
de januarivogeltjes gehoord
en op het flinterdunne ijs
zag ik
de witte meeuwen

In de hoge
kale bomen zaten
de zwarte kauwen
- groot als raven - en
de zwarte schapen graasden
iel groen wintergras

Bij de sappeloze
bessenstruik
mekkerde
een grijze geit.

Ine Verhoeven

Januari 2011

De Roerom van 2011. Elk jaar heeft iets van 'nu moet of gaat het gebeuren' en het is licht ruisend of geruisloos voorbij voor je het beseft. Toch komt het ons voor dat het tweede decennium van de ééentwintigste eeuw gezichtsbepalend wordt voor zowel kerk en religieus leven als politiek en samenleving. In deze Roerom een oproep je mond open te doen (6), te zien wat er gaande is (9), op vele plaatsen gebeurt (10.12.14) en door mensen wordt ondernomen (17.18.22). Er zijn bijdragen die uitnodigen een poosje stil te staan (3.4.5.16.23), een gedachtenis (8), een mooi afscheid (7) en drie boeiende columns (8.11.12). Boeken (20) en Berichten (21) te over en een speelse slotpagina (24). Veel voldoening met deze Roerom. En win een handvol nieuwe abonnees. Het kan!

Redactie

Nieuws-, service- en communicatieblad voor mensen betrokken bij kerk en samenleving.

Redactie:

Nel Beex-Roos, Franck Ploum, Pieter Reesink, Peer Verhoeven, Ad Wagemakers

Medewerkers:

Ton Baeten, Toon van Beek, Jossée van Blanckenburgh-Wijnen, Joost Koopmans, Jeanne van Leijssen, Huub Schumacher, Jef De Schepper, Margreet Spoelstra, Gérard van Tillo, Cor Versteeg, Marcel Zagers, Rob van der Zwan

Vormgeving:

Ad van Beurden, Tilburg

Uitgever:

Stichting 'De Roerom' is gevestigd te 's-Hertogenbosch. KvK 's-Hertogenbosch S 41083196.

Stichtingsbestuur:

Leny Bastiaanssen-Verhoeven, Tilburg; Jan de Beer, Geldrop; Mebius Brandsma, Waalre; Denis Hendrickx, Tilburg; Cees Remmers, Hilvarenbeek; Marlies Scheepens-van Dijk, Tilburg; Bart Verreijt, Soest; Hans Waagemakers, 's-Hertogenbosch; Peter Wouters, Berkel-Enschot

Verschijnt:

Tienmaal per jaar. Prijs € 22,50; buitenland € 34,00.

Redactie en administratie:

bezoekadres:
Gasthuisring 54, 5041 DT Tilburg;
Telefoon (013) 545 58 00
postadres: Postbus 90105,
5000 LA Tilburg

Banken:

ABN-Amro Bank, Tilburg
nr. 26.48.19.950;
ING Bank, Tilburg nr. 3406513

Redactie-secretarie:

Nel Beex-Roos
e-mail: redactie@deroerom.nl

Abonnementen-administratie:

Truus Kuipers
e-mail: adm@deroerom.nl

Internet:

www.deroerom.nl

Productie:

Van Beurden Graphics, Hassetstraat 96, 5046 LM Tilburg;
e-mail: vbg@becos.nl

ISSN 0921-5468

Brieven

Redactie

Waar gaat het heen?

Tijdens een uitzending van Kruispunt op een zondag in januari 2010, waarin een vraaggesprek met dr. mgr. W. Eijk, ben ik tot de conclusie gekomen dat mensen in de aow-leeftijd niet meer tot de serieusdenkenden van de gemeenschap behoren. Volgens deze monseigneur hoef je met deze mensen niet meer over bijvoorbeeld kerkelijke vraagstukken te redetwisten. Toch hebben velen van hen de ontwikkelingen vanaf 1960 van nabij gevolgd en deze als een bevrijding ervaren. Zowel bisschop Bekkers als paus Johannes XXIII hebben besluiten genomen die door zeer vele gelovigen met grote blijdschap zijn ontvangen. Johannes XXIII - op 28 oktober 1958 gekozen - werd bij zijn aantreden vanwege zijn leeftijd als een tussenpaus gezien. Hij kwam echter al snel met ideeën die grote veranderingen teweeg zouden brengen: de volkstaal in de liturgie en de aankondiging van het Tweede Vaticaans Concilie. Beide wil men tegenwoordig zo ver mogelijk terugdraaien. De uitspraken van pastoor Mennen uit Oss zijn wat dit betreft tekenend! Op 28 oktober 1958 was ik op een feest. Eén van de medefeestelingen hield regelmatig het radionieuws bij omdat de keuze van een paus bekend zou worden. Dit is ook gebeurd. Hij wist te vertellen dat de nieuwe paus zich Johannes XXIII ging noemen. Ook dat het een al wat oudere man betrof. Een tussenpaus dus. Dat hij al wat ouder was heeft deze nieuwe paus er niet van weerhouden om al heel snel zijn visie over de gang van zaken in de kerk kenbaar te maken. De ramen moesten open en een frisse wind diende door de verouderde kerk te gaan waaien. Deze paus en ook de twee pausen na hem hebben via het Tweede Vaticaans Concilie veel veranderingen in leven geroepen. Een van zijn eerste veranderingen spreekt boekdelen over de opvatting van

Voor 2011: Goede vaart in rustig water! (© Foto: Cathrien Verhoeven, West-Borneo)

Johannes XXIII ten aanzien van het pausambt. Hij wenste niet door de St. Pieter gedragen te worden zoals zijn voorgangers. Baldakijn en baldakijn dragers waren niet meer nodig.

Het Vaticaans Concilie had veel meer veranderingen binnen de kerk en de kerkelijke voorschriften in zich. Vieren in de volkstaal was een onderdeel waardoor voor velen veel onbegrijpelijks helderder werd. Niet dat alles in het Nederlands gezegd en gezongen nu ineens duidelijk was, maar het is in ieder geval lees- en verstaanbaar. Erg jammer dat paus Johannes al na enkele jaren is gestorven. Zijn eerste opvolgers hadden weliswaar dezelfde ideeën als hij, maar toch werd al onder paus Paulus VI een en ander langzaam teruggedraaid.

Intussen worden deze pausen en bisschoppen doodgezwegen. Bisschop Bekkers heeft door zijn verklaringen over de eigen verantwoordelijkheid binnen het huwelijk - door velen als een verlossing gevoeld - gehuwden veel zorg bespaard. Ook nodigde zijn gemoedelijke omgang met mensen hen uit om hun problemen bij hem naar voren te brengen. Maar zoals mensen

in de aow-leeftijd door aartsbisschop Eijk niet serieus genomen worden, zo worden mgr. Bekkers en paus Johannes XXIII door de hiërarchie niet meer serieus genomen of doodgezwegen. Hoe gaat dit zich allemaal ontwikkelen, vraag ik me af.

*Kees Verhoeven,
Haaren*

Kunst verbindt

Vandaag ontvang ik het exemplaar van De Roerom, met daarin het artikel *Kunst verbindt*. Mijn hartelijke dank voor het plaatsen van het artikel en dat u mij (en Annemieke Kappert) een exemplaar hebt toegestuurd. Het is erg mooi geworden, mijn complimenten! Wat ik mij nog afvraag... ik kan nergens vinden wat jullie oplage is. Kunt u mij dat nog laten weten? Ik wil het artikel graag laten lezen aan ons bestuur en daarbij gelijk de oplage vermelden. Alvast erg bedankt voor alle moeite, een fijne jaarwisseling en een gelukkig 2011! Groeten.

Anne Baas Communicatieadviseur / eindredacteur Amerbreed Magazine Amerpoort

Stil zijn bidden en elkaar ontmoeten

Peer Verhoeven

'Stil zijn, bidden en elkaar ontmoeten.' Hiervoor zijn tegen het einde van het voorbije jaar dertigduizend jongeren uit heel Europa naar Rotterdam gekomen. Zonder te beweren in de toekomst te kunnen kijken lijkt het toch duidelijk dat zij de overgang van geloofsleer naar geloofssfeer, van dogmatisch waar, naar intuïtief waarachtig aankondigen. Er is geestelijk heel veel gaande!

Ooit was mystiek
aan monniken voorbehouden,
maar het mysterie van het
leven mystiek beleven
wordt nu iets van monnik,
moeder en melkman ...
opdat onze wereld zin
in 't leven blijft houden.
(naar Karen Armstrong)

We zijn voornemens

Neem je nu eens voor om 's morgens
niet de dag binnen te stormen maar
eerst te ontwaken, te aarden ...

Neem je nu eens voor om je overdag
niet op te jagen maar toegewijd en
met stille aandacht je werk te doen ...

Neem je nu eens voor je 's avonds
niet mateloos te laten verstrooien maar
tot rust en tot jezelf te komen ...

Zegen elkaar

Deze avond, zegen elkaar:
geluk van harte delen,
iedereen alle goeds toewensen
en eerlijk gunnen.
Kopschuwen en eenzamen
aanspreken en opzoeken ...
Belóven en dóén.

Deze avond, zegen elkaar:
optrekken met die
alleen niet kunnen;
voorgaan die de weg kwijt
het spoor bijster zijn.
Helpen die hulp behoeven.
Ben blij dat je het kunt.

Deze avond, zegen elkaar:
sober en bescheiden leven,
voor anderen uit de mond sparen;
het leven beleven als gegéven.
In geluk genade smaken en
bij pijn vertrouwen houden.
Zalig het leven voor elkaar.

Gebeden

Bescheiden zijn en
tevreden met voldoende.
De aarde eerbiedigen,
de lucht die we ademen,
het water dat we drinken.

Zorg hebben voor mensen

ziek zwak, jong en oud;
gevlucht en weer opgejaagd,
schuw en rusteloos geworden
niet gelukkig met zichzelf.

Begaan zijn met mensen
die worden gemeden
aan de kant zijn gezet
onopgemerkt vereenzamen
vergeten heengaan.

Als een kind

Ik laat je zien hoe je moet varen
over de woeste zee van het leven:
met de overgave en liefde van een kind
dat weet hoeveel vader van hem houdt
en dat hij je nooit alleen,
nooit in de steek zal laten.
(Theresia van Lisieux 1873-1897)

Klein beginnen

Zo spreekt de profeet,
zijn land zijn huis zichzelf kwijt:

Uit de top van de ceder
zal Hij een takje nemen, snijdt
een twijg uit de kruin en
plant die op uw land in de grond.

Uit het vrije veld geplukt
van eigen stam gerukt
lief met lichtjes opgesmukt

door de tijd opgezweept
weer naar buiten gesleept

Nieuwe loten schieten uit,
rijpe vruchten zetten zaad;
het twijgje wordt een volle boom.

Vogels, allerlei vogels
schuilen in zijn takken,
weten zich beschut
door de schaduw van het blad;
zij bouwen er een nest
en broeden hun jongen uit.

Dan moeten alle bomen
in het veld erkennen
dat de trotse ceder - eigengerijpt -
is gevallen en het minne twijgje
- nieuw geplant - hemelhoog gegroeid.
(Ezechiël 17, 22-24)

Mededogen

Liefde en mededogen zijn niet
zomaar gevoelens van die of die.
Het zijn de steunpilaren
van het universum.
(Raimon Pannikar)

Leer alle mensen - ook
die ge 't minst zoudt achten -
zien met de ogen
van hun moeder.
(E. v. Ruysbeek)

Sterfelijk en broos beseffen we
hoe kostbaar elk moment,
elk wezen is en hoe grenzeloos
ons mededogen moet zijn.
(Sogyal Rinpoche)

nog jong maar rap versleten
en dus - je wilt het niet weten -
voor evenveel 't huis uit gesmeten

om nog één keer te vlammen,
gatverdamme.

P.V.

Water

Gérard van Tillo

Water is vaak in het nieuws. Het is onmisbaar en te weinig of teveel kan tot grote rampen leiden. Ook in de bijbelse verhalen speelt water een belangrijke rol. De woorden die in de Schrift in verband met water gebruikt worden zijn beladen met symboliek.

Ons land is rijk aan water en we gebruiken het de hele dag om te drinken, ons te wassen, aan watersport te doen enzovoorts. Onze taal en cultuur zijn met water doordrenkt. Ook in de bijbel gaat het er vaak over. Daar zijn droogte en tekort aan water vaak de aanleiding. Het gaat dikwijls over de noodzakelijke watervoorzieningen voor mens, dier en land. Maar het water heeft er ook rijke symbolische betekenissen, belangrijk voor het geestelijk leven.

Waterhuishouding

In zijn lijsten van noodzakelijke levensbehoeften noemt Jezus Sirach water op de eerste plaats. Omdat Palestina een droog land is trof men allerlei maatregelen om het water dat er was te benutten. Het was vooral afkomstig uit natuurlijke bronnen, beken, rivieren en meren. Regenwater, dat daar slechts enkele maanden per jaar valt, werd bewaard in natuurlijke bekens en in zelf geslagen putten. De regenputten hadden een nauwe opening en verbreedden zich naar de diepte. Ze werden niet alleen in en bij dorpen en steden aangelegd, maar ook in het open veld om water te hebben voor landbouw en veeteelt. Lege regenputten konden gebruikt worden als schuilplaats of als bergplaats voor levensmiddelen. Behalve regenputten werden in de dalen ook welputten aangelegd waarmee het grondwater bereikt werd. De putten moesten worden afgedekt. Als er toch ongelukken mee gebeurden waren er voorschriften hoe de schade vergoed moest worden.

In de put

Er zijn ook verhalen over mensen die werden weggewerkt door ze in een put te gooien, zoals Jozef, Jeremia, Daniël en Habakuk overkwam. Voor hen was de situatie uitzichtloos, tenzij iemand hen er uit haalde of er een wonder gebeurde, wat in de gegeven voorbeelden het geval was, zodat dergelijke sombere verhalen eigenlijk gericht zijn op bemoediging en godsvertrouwen. De stad Jeruzalem kende een waterleiding door een stelsel van waterbekkens op verschillende niveaus die met elkaar in verbinding stonden. In de berg Sion bevond zich een tunnelsysteem, dat het mogelijk maakte bovenop de berg water te putten uit een lager gelegen bassin. In 1 Kronieken staat het verhaal, dat het leger van David de ingang van de tunnel bezet houdt om zo de wattertoevoer af te snijden.

Religieus

Al in Genesis komt het lichaam wassen als religieuze handeling voor. In het boek Exodus wordt het voorgeschreven aan de Israëlieten als voorbereiding op de komst van JWH op de Sinaï, en aan Aäron en zijn zonen bij hun priesterwijding. Vóór het verrichten van hun dienstwerk was het aan priesters voorgeschreven zich geheel of gedeeltelijk te wassen. Dit was ook het geval voor allen die onrein ge-

de viering van het Loofhuttenfeest. Een priester putte in een gouden kan water uit de vijver van Sjiloch. Dat werd plechtig naar de tempel gebracht en tegelijk met het plengoffer van wijn op het altaar uitgegoten. Het gebruik van water had ook een godsdienstige betekenis bij het doopsel, dat al vóór het optreden van Johannes de Doper door joden werd toegediend aan hen die als prozeliet tot het jodendom wilden overgaan. Johannes gebruikte dit ritueel voor zijn doopsel tot bekering dat ook Jezus ondergaan heeft. Jezus zelf doopte 'met de Heilige Geest en met vuur', waardoor de dopeling innerlijk gereinigd wordt en een nieuw leven ontvangt.

Carla van Olst, *Water voor Ghana*, Glas in lood

worden waren. Soms moesten dan ook de kleding en andere voorwerpen worden gewassen. Het kwam ook voor dat men kon volstaan met een besprenkeling met water dat daartoe ritueel gereedgemaakt werd. Ook offerdelen moesten worden gewassen. De wettelijke voorschriften oment het wassen zijn later nog uitgebreid en werden door de Farizeeën scrupuleus onderhouden. De voetwassing was een profane handeling, die door lagere dienaars verricht werd. Daarom was de voetwassing van de leerlingen door Jezus een voorbeeld van nederigheid.

Bitter water

Een opvallend gebruik is het aanwenden van bitter water bij het godsoordeel over vrouwen die verdacht werden van overspel. Een andere gelegenheid waarbij water ritueel gebruikt werd was bij

Beeldspraak

De bron die het leven in stand houdt wordt vaak benut om iets of iemand aan te duiden als bron van heil en zegen. De mond van de rechtvaardige, maar ook zijn onderricht en inzicht worden wel bronnen van leven genoemd. Ook Jezus duidt zich als zodanig aan. Het water dat hij belooft is levend water dat eeuwig leven geeft, d.i. het leven ten volle, waarin ook het geestelijk aspect voldoende aandacht krijgt en zijn voltooiing bereikt. In zijn beeldspraak sluit Jezus zich aan bij het Oude Testament, waarin de goddelijke zegeningen en de messiaanse belofte beschreven worden als overvloedig water en als water dat leven en vruchtbaarheid schenkt.

Dorsten naar...

In de psalmen wordt het verlangen naar Gods zegen wel aangeduid als een dorsten en smachten. Wat veelvuldig en gemakkelijk gebeurt wordt wel aangeduid als een drinken of vergieten. In Spreuken komt de vermaning voor *uit eigen bron te drinken*. Daar is het een aansporing zich niet met de vrouw van een ander af te geven. In Job gaat het op een gegeven moment over voorbijstromend water als beeldspraak voor wat voorbijgaat en niet terugkeert. Een ander beeld daarvoor is dat van uitgegoten of gemorst water dat niet meer te verzamelen is. Het aanzwellen van beken tot krachtige stromen die alles meesleuren is in de bijbel vaak beeldspraak om een naderende machtige vijand aan te duiden, maar ook voor dreigende gevaren en voor de verschrikkingen van JWH die degenen te wachten stonden die Gods water over Gods akker lieten stromen.

Gedicht Gedacht

Keuze van redactie

Eindbestemming

de roes van de reis verkeerde in stilte
een ziellose kamer die grijnst mij nu aan
ik huiver en ril in de sluipende kilte
nu verwanten en vrienden heen zijn gegaan

die reis was de laatste en zet zich niet voort
het eind is bereikt de vracht uitgeladen
door spoken en schimmen aanhoudend gestoord
gevangen geketend ervaar ik mijn schade

en anderen nemen mij bij de hand
en voeren mij voort naar hun grillen
men schakelt mij uit verstoot mijn verstand
verzorgd heb ik niets meer te willen

ze laten mij eenzame nimmer met rust
en storen mijn stilte in naam van de zorgen
onmondig en willoos zo word ik gesust
mijn waardigheid wie zal daarvoor borgen?

betutteld vernederd onkundig geknecht
bekroon ik mijn loopbaan gebonden en eenzaam
is dit nu de kroon voor mij weggelegd
en ben ik tot vrijheid nu niet meer bekwaam?

's nachts lig ik te woelen verstikt en rebels
de lompeheid die kwetst mij zo dom en gedurig
een worm in het stof ben ik nijdig en hels
wie maakt er een eind aan ik wens het zo vurig

Nico Tromp msc

Vriendschap

Vriendschap is verbondenheid
Vriendschap zit in kleine dingen
Vriendschap is gelukkig zijn
om samen de dag weer te beginnen

Vriendschap is veel meer
dan ik hou van jou'
Vriendschap is door dik en dun
'ik blijf je trouw'
Vriendschap is
als een groot geschenk
Vrede met een stille wenk

Vriendschap is onvoorwaardelijk
in elkaar geloven
Vriendschap is als Kerstmis,
voor altijd te beloven
Vriendschap is de vriend
die je hebt gekozen
Daarom geef ik je mijn hand....

Dag vriend,
ik wens je een goede dag

Henny van Herck

Aan de voet van de Nijldelta (© Foto: Cathrien Verhoeven)

Zo gaat het met ons

Er staan tien rozen
in de platelen vaas van mijn moeder.
Tien rode rozen van fluwelen
zachtheid en stoere kracht.
Ze staan daar te zijn en
langzaam gaan ze levend dood
alsof het mensen zijn, hun sterven
lang nog niet verwacht.

Die rode rozen in de oervaas
van mijn moeder, alle tien
doen even aan 't grote leven mee,
dan weg, voorbij.
Hoe ze zijn geweest,
majesteitelijk fier of nietig fragiel,
doet er niet toe, er staan
duizend nieuwe rozen in de rij.

Ine Verhoeven, 2010

Nu ben ik mens

Van tijd tot tijd ondergaat
een mens de beproevingen
van het leven; zo beleefde ik
in het voorbije jaar bijna de
ondergang van mijn menszijn
in vergiftiging en benauwenis.

Maar mensen bleven trouw;
congregatie, vrienden,
dichter en mantelzorg Ine,
artsen, verpleegkundigen:
ze bewaakten lichaam en ziel,
ze maakten me weer mens.

Het geloof ging door me heen
en de kerk en haar gelovigen;
maar ook het woord van de
dominicaan Harrie Salemans:
Eerst was ik katholiek, toen werd
ik christen en nu ben ik mens.

De kerk is star en onbewegelijk,
zij weet veel van God, álles zelfs,

zij definieert Gods profiel, punt uit,
zij kent geen eenvoud naar God toe,
zij leeft van zonde, niet van vreugde,
zij beleeft God slechts in schraalte.

De kerk doet aan angst,
aan zwartkijkerij en vagevuur,
aan bijgeloof en doemgedachten,
aan vervorming van identiteiten,
aan iele theologie en hoge dogma's,
aan achterhaalde liturgie.

De opstanding IS
en niet dán pas als we
omvallen van aangeprete schuld.

Rainer Maria Rilke nam als beginsel:
Het kruis is niet ons einddoel,
we behoren door te lopen naar God,
naar de Liefde.

Tegen de wind in zingen
Tegen de heersende wind.
Dat het verhaal van de eerste dingen
weer eens temeer begint.

Frans Boddeke CSsR, januari 2011

Het nieuwe jaar alweer ou

Wat blijft van al dat feesten:
de kleur, de geur, de smaak?
De voornemens die we maakten,
De herinnering aan even?

De sneeuw en het ijs maken plaats
voor een heel ver heimwee naar lente.
Op de kast de uitgebloeide amaryllis,
de verdorpe kerstboom weggedaan.

Toch nog even terugblikken naar toen
en dan maar weer vooruit.
We leven even onbedachtzaam verder.
Het nieuwe jaar wordt alweer oud.

Adeleyd

Wachtpost bij dit nieuwe jaar

Huub Schumacher

Het jaar 2010 komt in de boeken als het jaar waarin glashard van vele kanten het seksueel misbruik dat zich binnen de gelederen van de r.-k.kerk heeft afgespeeld, aan de kaak gesteld werd.

Waarom kwam die rottigheid juist nu pas aan de oppervlakte? Lang doodgezwegen? Kregen de slachtoffers lange tijd geen gehoor? In 2010 is het in ieder geval van de daken geschreeuwd en daaruit valt lering te trekken voor 2011.

Waaghalzen gevraagd

Ernstige wantoestanden verzwijgen en toedekken is gevaarlijk. Ze etteren verder, woekeren door, verzieken de hele omgeving. Goddank zijn er op zulke gevaarlijke momenten altijd weer waaghalzen die hun nek durven uitsteken en de etterbult durven openen zodat de rotzooi er uit en opgeruimd kan worden. Hopelijk zijn er ook in 2011 weer van die waaghalzen. Voorbeelden uit het recente verleden zoals twee bijzondere Zuid-Amerikaanse bisschoppen kunnen wellicht inspireren.

Braziliaanse bisschop

Dom Helder Camara was een Braziliaanse bisschop, die 90 jaar oud stierf in Recife, waar hij woonde in een schuurtjesachtig onderkomen in een buitenwijk. Hij was klein van stuk, gebaarde druk, had een open innemend gezicht en droeg een houten kruis op zijn smoezelige toog. Camara koos uitdrukkelijk partij voor de armen. Op bezoek bij bisschop Ernst van Breda, heb ik hem in Terheijden in levenden lijve gezien. Hij zei daar: 'Als ik de armen brood geef, dan noemen ze mij een heilige, maar als ik zeg hoe het komt dat die arme honger lijdt, dan noemen ze me een communist.' Bij zijn dood bleek Dom Helder Camara in de wereld gewaardeerd te worden om zijn durf en idealisme.

Romero

Ook in Zuid-Amerika klaagde bisschop Romero wantoestanden aan. Hij was aanvankelijk conservatief en dacht mee met de rijken die de armen onderdrukten. Hij kwam echter tot het inzicht dat dit fout was en koos evangelisch voor de armen. Hij nam geen blad voor de mond. De beelden zijn bekend. Zijn preek ging vanuit een kerk in El Salvador via luidsprekers het kerkplein over, de slopenwijk in en drong de statige gebouwen van regering en militaire staf binnen. De waarheid beukte de trommelvliezen van deze lieden. Dat moest misgaan. Militairen drongen de kerk binnen en schoten hem tijdens de preek neer.

Die mevrouw

Kortgeleden was er zo'n waaghals in *De Reünie*, het tv-programma waar klasge-

noten soms na dertig/veertig jaar samen in een klaslokaal naar elkaars verhalen luisteren. Pas op het laatste moment kon ze beslissen aanwezig te zijn in dat programma. Omdat zij vroeger door die klas zo gepest was, had ze er nu nog de grootste moeite mee om met die mensen geconfronteerd te worden. Maar ze was er! En met grote bewondering wees ze toen naar één oud-leerling, die het toen als enige voor haar had opgenomen. En die vertelde prompt dat hij om die reden toen zelf ook enorm gepest is.

Wachtpost

Deze mensen - Camara, Romero, deze mevrouw van De Reünie - hebben iets weg van wachttorens. Ze maken voor 2011 iedereen bewust van wat de profeet Ezechiël *Wachtpost* noemt (3,17). Peter van Oussoren gebruikt dit woord in 'zijn' Naardense Bijbel. Ezechiël wordt door de Eeuwige als 'wachtpost' aangesteld. De markante functie van wachtpost is hier het beeld van elke mens die zich bij geweten verplicht voelt om bij onheil als een wachtpost onmiddellijk alarm te slaan. Zo gauw die merkt dat mensen er een bepaalde lifestyle op nahouden die niet deugt, dan wordt van hem verwacht dat

hij hen daar op aanspreekt. 'En', zo krijgt de wachtpost van De Eeuwige te horen, 'doe je dat niet, dan ben jij persoonlijk medeverantwoordelijk voor de ellende die wordt aangericht!' Als het nodig is je mond opendoen kan veel ellende voorkomen!

Mond open

Camara, Romero en de mevrouw van De Reünie zingen dit wachtpost-refrein, maar over het algemeen - zie het jarenlang stilgehouden seksueel misbruik - hebben mensen meer op met een ander refrein dat gemakkelijker 'wegzingt'. Dit refrein leer je feilloos zingen als je bij wantoestanden jezelf maar vaak genoeg voorhoudt dat het verstandig is bij wantoestanden je mond te houden uit respect voor de ander. Ezechiël blijft echter zeggen dat je wachtpost bent of niet. Ook Jezus van Nazaret draait er geen doekjes om. 'Zie je een broer of zus iets verkeerd doen of iets goeds nalaten, praat er dan met hen over. Lukt dit niet, haal er dan iemand bij. Lukt het dan nog niet, haal er dan de hele groep bij om hen te overtuigen ... dan heb je tenminste gedaan wat mogelijk is. (naar Mt. 18, 15-16) Hetzelfde refrein klinkt in andere belangrijke uitingen van de geloofstraditie; zowel in de klassieke als moderne kerkelijke geloofsbelijdenissen. Bijvoorbeeld de belijdenis van de remonstrantse kerk. Je treft overal hetzelfde aan. Het grote middengedeelte van

de belijdenissen gaan over iemand die als een hond gekruisigd werd omdat hij glashard de wantoestanden van zijn samenleving durfde noemen. Ook de eucharistie zingt volop met Ezechiël mee. Bij die groepsmaaltijd wordt door de gekruisigde van hierboven voorgezongen dat ook zijn tafelgenoten niet bang moeten zijn zichzelf als brood en wijn te laten breken en delen voor het welzijn van allen ... Eucharistie is ook in 2011 geen vrijblijvend ritueel. Het is een trainingsschool voor wachtposten! Men viert, leert en gedenkt er Jezus' zelfgave om zelf, in eigen samenleving, tot zelfgave te komen. Daar kom je niet toe door altijd je mond te houden.

Burgsalach houten wachttoren 1 (© Foto: Willem Beex)

Samen op pad

Redactie

Een vriendenboek krijgen bij je afscheid is al heel bijzonder. Wanneer die vrienden mensen met een verstandelijke beperking zijn dan krijgt het nog extra glans. Een bijdrage van Nel Beex voor de maandelijkse pagina *Samen op Pad* in De Roerom.

Burgemeester Jos Verbeeten

Nel Beex

Bij zijn afscheid als burgemeester van St. Anthonis in 2009 kreeg Jos Verbeeten een leeg boek cadeau. Met de belofte, dat na een jaar het boek vol zou staan met verhalen en tekeningen over zijn leven, gemaakt door mensen van *Bronlaak* in Oploo tijdens *Kaspar Hauser Kursushuis*. Om aan alle gegevens te komen werd Jos een paar keer uitgenodigd en hem het hemd van het lijf gevraagd: Waar hij geboren is - of hij broertjes of zusjes heeft - met wie hij vaak speelde - op welke school hij zat - of hij ondeugend was - welk muziekinstrument hij speelt - welke beroepen hij had - wanneer hij verliefd werd op Erica - hoeveel kinderen hij heeft - wanneer hij burgemeester werd - hoe hij het vindt om in Sint Anthonis te wonen - wat hij zo mooi vindt op Bronlaak - of hij al opa is ...

Arnold Siebers, Pitt de Groot, Frans Pruymboom, Anneke de Bot, Jeanne Louis Assouad, Christian Lucas, Patricia Lauwerijssen

Cursussen

Bij woonwerkgemeenschap Bronlaak worden vele cursussen aangeboden. 'Op Bronlaak wordt werken gezien als een belangrijke mogelijkheid om je te ontwikkelen en deel te nemen aan het maatschappelijke leven. Ons cursusaanbod is groot en gevarieerd waardoor er altijd wel iets bij zit wat helemaal bij jou past. Het Kaspar Hauser Kursushuis heeft diverse vakcursussen zoals trekkerrijden, bosmaaien, leren serveren en bedienen. Ook zijn er cursussen gericht op je persoonlijke ontwikkeling zoals opkomen voor jezelf, lezen en schrijven en EHBO. Maar ook voor toneel, beeldhouwen of muziek kunnen cursussen gevolgd worden.'

De grote stimulator

Zo kreeg de cursus lezen, schrijven en tekenen, aangeboden als *Optekenen en Illustreren* het afgelopen jaar een extra dimensie. Els Bloemen greep het afscheid van burgemeester Jos Verbeeten aan om de cursisten extra uit te dagen. In de lessen moesten ze voorgeschreven zinnen naschrijven en/of bij elke bladzijde passende tekeningen maken. Als dank voor wat hij voor de gemeente St. Anthonis en Bronlaak in het bijzonder heeft betekend. Dankzij hem kwam het lunchcafé *Markant* op de Brink er, waar bewoners van Bronlaak zelf de gasten - voortreffelijk! - bedienen.

Pim Verbeeten, saxofonist, musicert hier samen met vader Jos Verbeeten

Zeven kandidaten meldden zich voor de cursus. Zij hebben met heel veel inzet en oefening woorden leren lezen en schrijven en zo een boek van 206 pagina's 'volschreven'. Dankzij hun creativiteit krijgen we Jos te zien in allerlei situaties: op de fiets achterop de bagagedrager, voetballend, aan de piano, aan de vergadertafel. Ze blijken ook in staat om op eenvoudige wijze gebouwen neer te zetten. Niet alleen het hen overbekende *Markant*, maar ook het multifunctioneel centrum *Oelbroeck* in St. Anthonis met daarin de brede school, bibliotheek, jongerencentrum, kinderdagverblijf, sporthal, muziekschool en nog veel meer wordt niet vergeten. Jos blijkt ook een liefhebber van kunst en hij zorgde ervoor, dat er elk jaar een kunstweekend georganiseerd werd met exposities in alle dorpen bij kunstenaars thuis. Een groot succes!

Wat vinden ze er zelf van?

Jean Louis Assouad schrijft: 'Ik heb graag aan je biografieboek gewerkt als dank voor wat je allemaal voor *Bronlaak* gedaan hebt. Je bent een goeie burgemeester geweest voor ons. Je was altijd een vriendelijke man.' Arnold Siebers: 'Het geheel vond ik leuk. Ik wist niet dat ik ook op deze manier kon tekenen. Het was verrassend dat ik dit kan.' Patricia Lauwerijssen: 'Was leuk Jos en Erica te tekenen.' Anneke de Bot: 'Ik vond het interessant al die onderwerpen over Jos die ik mocht tekenen. Ik ken Jos heel goed, omdat ik hem af en toe in *Markant* gezien heb.' Christian Lucas: 'Ik vond dat heel erg leuk. Met mij gaat het geweldig, maar ik vond dat af en toe grappig en met mij lukt het helemaal wel. Ik vond het wel af en toe klein beetje moeilijk en verder gaat het nu helemaal goed.' Frans Pruymboom: 'Ik vond het echt hartstikke leuk om het boek te maken. Ik heb veel geleerd door te illustreren. Doordat Jos de hoofdpersoon op bezoek kwam heb ik van alles kunnen vragen over zijn biografie.' Pitt de Groot: 'Leuk. Schrijven en tekenen.' En wat zegt Els? 'tijdens de cursus werd er met zoveel ijver en enthousiasme gewerkt. Bij elke geïllustreerde bladzijde was ik geraakt... verwonderd... trots waren zij op zichzelf. Prachtig om dit samen te beleven.'

Jos blijft

Op feestelijke wijze is 17 oktober 2010 zijn biografie aan een trotse Jos aangeboden door de zeven even trotse schrijvers en illustrators. En Els Bloemen is supertrots op Jean-Louis, Anneke, Christian, Pitt, Patricia, Arnold en Frans voor wie kunnen lezen, schrijven en tekenen niet vanzelfsprekend is. Prachtig als er dan toch iets moois ontstaat. En ze boffen: ze zullen Jos heel zeker nog wel eens te zien krijgen, want hij blijft in St. Anthonis wonen, dirigent van het kerkkoor en hoofdman van het St. Antoniusgilde.

Anton Houtepen

Rob van der Zwan

Ademhalen

Smaakt die koffie? Ja, u proeft het wel hè, er zit buisman in. Dat deed m'n moeder vroeger ook al; en een klein beetje zout. Al snap ik niet dat ze dat niet meteen in die pakken kunnen doen. O, u hebt zelf van die zoetdingetjes bij u? Ja, die heb ik niet hoor, ik heb van m'n leven nog nooit aan de lijn gedaan. En dat zal ik niet doen ook. Wat een onzin. Dus u had even tijd om bij mij langs te komen? Ja, u was al bij de Boumannetjes en bij juffrouw De Roo, hoewel, dat was niet echt nodig hoor, die krijgt zoveel bezoek. Mijn kringetje is een heel stuk kleiner, maar het geeft niet hoor, u hebt het ook druk en er zijn natuurlijk zoveel mensen waar u heen moet. Al denk ik wel vaak, ik snap niet wat ze daar nou te zoeken heeft, maar dat zult u zelf het beste weten hè? En ik ben niet zo'n type dat zeurt; ik heb genoeg meegemaakt hoor, meer dan de mensen aan me zien, want ja, ik ben altijd vrolijk en hoe de binnenkant eruit ziet, dat hoeft een ander niet te zien, zeg ik altijd maar. U zult wel denken, wat praat ze toch snel, maar weet u, ik heb geleerd dat als je even een pauze laat vallen, een ander daar dan meteen inspringt en voor je 't weet ben je heel je eigen verhaal kwijt en zit je naar een ander te luisteren. En dat heb ik m'n hele leven al gedaan. Weet u hoe ik dat doe? Meestal halen mensen adem aan het eind van een zin en dat doe ik niet! Ik haal pas adem na een paar woorden in de volgende zin. Daar rekenen mensen niet op en dan hebben ze hun woordje nog niet klaar. Moet u maar eens proberen. Dan kun je tenminste eindelijk eens uitpraten. Ik heb toch zo'n hekel aan die mensen die je de hele tijd in de rede vallen en dan hebben ze weer een broer of een tante die hetzelfde heeft meegemaakt, maar dan natuurlijk altijd veel erger hè. Ja, leer mij de mensen kennen, maar ik klaag niet hoor, want voor je 't weet zie je niemand meer en ik ben een opgewekt mens. Lastig hè, die lange mouwen, dan kun je niet onopvallend op je horloge kijken. Ik zag het wel hoor, maar maakt u zich maar geen zorgen, ik hou de klok wel in de gaten. U hebt nog zes minuten. Want u hebt natuurlijk ook precies één euro in die parkeermeter gedaan, ja ik zei al, ik ken de mensen, alsof zo'n meter gaat spugen als je er eentje meer in doet. Maar evengoed, pak uw jas maar, evengoed waardeer ik het dat u gekomen bent, want ook al zie ik er niet zielig uit, alleen is toch maar alleen. Maar 't is voor u natuurlijk ook moeilijk nee zeggen tegen al die mensen die niet begrijpen dat u niet overal tegelijk kan zijn. Nou, gaat u nu maar gauw, u hebt nog twee minuten, maar uw gedachten zijn allang buiten. Ja, denk niet dat ik 't niet zie, maar 't geeft niet hoor.

Margreet Spoelstra

Vorige maand, 11 december 2010, overleed Anton Houtepen (1940-2010) op zeventigjarige leeftijd. Ik heb hem eind jaren tachtig leren kennen toen ik als toegevoegd onderzoeker in dienst trad van het Interuniversitair Instituut voor Missiologie en Oecumenica (IIMO).

In mijn IIMO tijd werkte ik aan een proefschrift over secularisatie waarop ik in 1995 in Nijmegen promoveerde. Houtepen was toen directeur van het instituut en ik herinner me hem als een aardige en belangstellende man. Het is verdrietig dat hij op zo'n 'jonge' leeftijd is overleden. Zijn heengaan is ook een verdrietig moment voor de Nederlandse kerk en theologie. Houtepen was een zeer begaafd en creatief theoloog. Zo berichtte een krant naar aanleiding van zijn overlijden over Houtepen als een icoon van de oecumene.

Persoonlijk spreekt mij vooral zijn stijl van theologiseren aan. Hij had een brede blik en getrooste zich grote moeite om de waarde van het christelijke erfgoed te doordenken midden in de actualiteit van vandaag. *God, een open vraag* uit 1996 en *Uit aarde, naar Gods beeld* uit 2006 zijn twee met veel eruditie geschreven en belangrijke werken die daarvan getuigen. Weliswaar geen eenvoudige literatuur, maar juist in dit tijdsgewricht hard nodig. Houtepen zou een waardig opvolger van Edward Schillebeeckx zijn geweest, maar het mocht niet zo zijn.

Boeiend en mij nog altijd inspirerend is de manier waarop hij in *God, een open vraag* vier leefvormen en denkwegen naar God uitwerkt. In de tijd dat kerk en theologie nog blaakten van zelfvertrouwen, werden theologen opgeleid in een sfeer waarin het bestaan van God - met de vier godsbewijzen van de middeleeuwse theoloog Thomas van Aquino - werd 'aangetoond'. In zijn boek, decennia later, grijpt Houtepen terug op deze traditie, maar hertaalt die op een originele manier. Zijn vertrekpunt ligt bij de belangrijke menselijke basisemoties. Waar deze basisemoties ontbreken of worden weggedrukt, wordt het leven onmenselijk. In het bijzonder gaat het hem om het verlangen, het vertrouwen, het verzet en de vergeving. De weg van verlangen en vertrouwen, verzet en vergeving - basisemoties van de mens - zorgen voor de basismetaforen van ons godsgeloof. 'Deze vier leefvormen en denkwegen naar God, die het ... geheim van ons bestaan ontsluiten, doen bevroeden, ter sprake brengen, ervaarbaar maken, maken tegelijk zichtbaar waarom het geloof in God zonder geloofsgemeenschap niet goed houdbaar is ...' aldus Anton Houtepen.

Anton Houtepen (© Foto: Raad van Kerken in Nederland)

Er is echt iets gaande!

Peer Verhoeven

*Ik ben te rade gegaan bij de verzonken lagen in mezelf;
te beginnen bij mijn kindertijd, dicht bij de natuur.*

*Ik weet nog hoe ik me opgenomen voelde
in wat wij later de bezielde wereld noemden.*

*Het plantenrijk had voor mij een toverachtige betekenis.
Alles had mij iets te zeggen; alles ademde, keek me aan.*

*Er lag een werkelijkheid verborgen
in de werkelijkheid en soms was ik me in een flits
bewust van 'alles wat is' en voelde ik me
veilig omarmd door een geheime aanwezigheid.
(Schrijver mij op dit moment niet bekend)*

Rond de euro zijn in het voorbije jaar problemen ontstaan terwijl de wereldwijde economische crisis nog niet bezworen is. Dieper gravende analyses benadrukken dat er niet allereerst sprake is van een economische crisis, maar van een crisis van de hedendaagse zogeheten ontwikkelde westerse mens en van de cultuur die hij in eeuwen tot stand heeft gebracht. Eertijds wist de mens zich in heel zijn bestaan afhankelijk van de natuur waarmee hij zich - hoe afhankelijk ook - intens verbonden voelde en waarin hij zijn - kwetsbare - plaats kende. Door de wetenschap daartoe in staat gesteld is de mens de natuur steeds meer gaan observeren, in kaart brengen en is zij door de techniek 'voor consumptie' klaar gemaakt.

De hedendaagse mens waant zich centrum en meester van het leven en steeds minder afhankelijk van de natuur die hij ziet als een voorraadschuur, bron van energieën, recreatiepark, consumptietent. Maar winst en verlies liggen dicht bij elkaar. Overvloedig maar eenzijdig gevoed door kennis en kunde maakt tenslotte toch doodziek. *'Onze wereld heeft eeuwenlang kennis en kunde tot koning gekroond en geprobeerd het zonder religie te stellen. Dit heeft grote zegeningen gebracht en ons verlost van de bevoogding door de kerken. Maar tegelijk zijn wij onze oriëntatie kwijt, zijn we ontheemden geworden op een verdwaald planeetje in een leeg heelal.'* (Edy Korthals-Altes)

Men moet geduld hebben met het onopgeloste in het hart en proberen de vragen zelf lief te hebben als ontoegankelijke ruimtes, als boeken geschreven in een volkomen onbekende taal.

Wie die vragen heeft leeft misschien geleidelijk, zonder het te merken, op een ongewone dag binnen in het antwoord.

Rainer Maria Rilke Duitse lyrische dichter (1875-1926)

De westerse mens - geleerd en kundig - is buitenstaander geworden, vervreemd van de natuur, die toch feitelijk zijn nest en basis is. Verwondering, eerbied, dankbaarheid is hij verregaand verleerd en het aangeboren besef - de intuïtie - thuis te horen in een groot mysterievol geheel van leven is hij kwijt en daarmee zijn gevoel van geborgenheid, wat de basis is voor een vast vertrouwen in het leven. De westerse mens heeft in kennis en kunde reuzenstappen gezet, maar te weinig oog gehad voor de gevolgen van zijn eenzijdige voeding en de bijwerkingen ervan.

Dit gemis brengt mensen ertoe hun toevlucht te nemen tot verdovende surrogaten, die - daar zijn ze surrogaat voor - nooit helemaal voldoen. Hierom zijn voor hem de avonden te kort geworden om een feest te vieren en gezelligheid te kweken; het

Je prepareren op een nieuwe start (© Foto: Cathrien Verhoeven) Witte reiger, Costa-Rica

moet keer op keer zowat de hele nacht duren. Hierom zijn er te weinig dagen in de week voor zaak en vermaak en moet de rustdag wijken. Hierom wordt de band met anderen al gauw gevoeld als beknellend en zoeken velen allereerst en bijna uitsluitend zichzelf. Hierom zijn rust en stilte verdacht en voor velen onuitstaanbaar geworden, want alles moet vooruitgaan, groeien, méér worden, zich laten horen, van zich doen spreken. Door zijn bakermat en nest te negeren heeft de westerse mens zich in de nesten gewerkt.

Een Duitse soldaat keerde na jaren terug uit Russische gevangenschap. Blij terug te zijn voelde hij zich na enkele weken toch niet echt thuis. Hij voelde, dat de ster verdwenen was, - dat het geheim zijn thuis niet meer bewoonde. Er werd alleen nog maar aan de oppervlakte geleefd. Er werd druk gepland, gebouwd, hersteld, gefunctioneerd. Maar het eigenlijke, de ziel was eruit en het vertrouwelijke verdwenen. En waar deze ster verdwijnt, voelen mensen zich niet meer thuis. Thuis ontstaat door samen uit te kijken naar het geheim dat onder ons woont. (Ernst Wiechert *De verloren ster*)

'Thuis-in-het-leven ontstaat door samen uit te kijken naar het geheim dat onder ons woont' en dat ons tegelijk grenzeloos te boven gaat. Deze intuïtie lijkt nu aan het begin van de éenentwintigste eeuw herontdekt en weer serieus genomen te worden. Vanuit heel verschillende hoek klinken indringende oproepen zich te bezinnen en te komen tot een wezenlijke verandering in doen, denken en streven. Er is op dit moment werkelijk iets wezenlijks gaande in brein en hart van de mensen, wat hoopvol stemt maar wel om geduld vraagt. Een boom is zo geveld, een huis binnen de kortste keren gesloopt, maar groeien en opbouwen zijn gespannen processen die duren en duren.

Koren groeit niet harder door er aan te trekken. Alles heeft tijd nodig: regen en sneeuw, zon en maan, kou en warmte. En als dan het seizoen is aangebroken staat er koren op de akker en brood op tafel.
Abbé Pierre (1912-2007)

Liturgie met lijf en leden

Joost Koopmans

Andries Govaart (56) is bekend van zijn gebeden en liederen. Menig liturgisch medewerker heeft een training van hem gevolgd. Veel werk deed hij vanuit de pastorale dienstverlening van het bisdom Utrecht. Maar omdat daar sinds enkele jaren een andere kerkpolitieke wind waait, is hij met veel andere dienstverleners ontslagen. Toch kunnen mensen zich nog steeds verrijken aan zijn talenten.

Andries Govaart

De ouders van Andries zijn geen onbekenden in katholiek Nederland. Zijn vader Theo was voorzitter van de Nederlandse Commissie voor Liturgie. Als neerlandicus en theoloog vertaalde hij vele kerkelijke teksten. Zijn moeder is Catharina Halkes, grondlegger van de feministische theologie in Nederland. In 1964 verscheen haar boek *Storm na de stilte*, waarin zij de positie van de vrouw in de kerk tracht te bepalen. Uit hun huwelijk werden drie kinderen geboren. 'Typisch een gezin van de jaren '50-'60', zegt Andries, 'met een optimistische kijk op de ontwikkelingen in kerk en samenleving. Wij kregen een bewogenheid mee voor een rechtvaardige wereld en voor een evenwaardige plek van de vrouw. En van vader leerden we onze artistieke en creatieve kanten kennen. Liturgische dichters zoals Tom Naastepad en Willem Barnard waren geen onbekenden bij ons thuis.'

Opleiding

'Tijdens mijn gymnasiale opleiding vroeg ik mezelf af welke studie ik daarna zou gaan volgen: Nederlands, geschiedenis of theologie? Vakken met een verhaal vond ik allemaal even interessant! Al jong las ik veel romans en mijn interesse voor de bijbel begon met de jeugdbijbel van Klink. Daarbij vond ik het oude testament boeiender dan het nieuwe, omdat die verhalen veel heftiger zijn! Ik koos voor theologie met als specialisatie liturgie. Ik liep stage in de Emmaüsparochie te Nijmegen en als afstudeerproject ontwikkelde ik modellen waarmee je litur-

gievieringen kunt analyseren. Het bisdom Den Bosch vond ik te reactionair geworden en daarom zocht ik ergens anders een baan in het basispastoraat. En omdat ik me niet volledig wilde identificeren met het kerkenwerk, was ik ook bezig met toneel.'

Pastoraal werker

'In 1980 werd ik pastoraal werker in Arnhem-zuid. Ik voelde me opgenomen in een bijzonder goed team. In de tien jaar dat ik daar functioneerde heb ik wel tweehonderdvijftig kinderen gedoopt. Dat mocht toen nog. Na de doop nodigde ik de ouders uit voor een cursus geloofsopvoeding. Een stuk mystagogie zoals Augustinus dat deed: mensen inwijden in de mysteriën waarmee ze zojuist ervaring hebben opgedaan. Mijn boek: *Dopen... en dan?* komt hier uit voort. Vanaf 1990 mocht ik vanuit het bisdom Utrecht toerustingswerk gaan doen voor vrijwilligers in de dekenaten. Zo was ik vier tot vijf avonden bezig in parochies met liturgische trainingen en pastorale gespreksvoering. Je hoefde er geen reclame voor te maken. De mensen kwamen zelf op ons af. Er was een levend contact tussen de parochies en het centrum voor pastorale dienstverlening. Gaandeweg kreeg ik steeds meer aanvragen om teksten te schrijven en les te geven. Ik werd docent op verschillende hogescholen, schreef jarenlang gebeden voor het dagmissaal van Gooi & Sticht en in 1990 kwamen mijn eerste liederen uit. Ook werd ik betrokken bij het beleid en de evaluatie van de RKK-vieringen van het mediapastoraat.'

Eigen bureau

'Gedurende de dertig jaren dat ik in het aartsbisdom werkte heb ik me altijd redelijk vrij gevoeld. De kritische columns die ik voor het bisdomblad schreef waren mogelijk. Als ik kardinaal Simonis tegenkwam zei hij weleens: 'Nou nou meneer Govaart, zo erg is het nu ook niet allemaal!' Bij het aantreden van bisschop

Eijk is de dienstverlening gereduceerd. Dekanaten werden opgeheven en creatieve mensen verspeeld. Zo zijn alle levende verbanden tussen mensen onderling en tussen parochies en bisdom vernield. Ik ben in 2008 met mijn eigen bureau begonnen, dat ik *Via Via* heb genoemd. Vanuit dit bureau schrijf ik mijn teksten en train ik mensen die een taak hebben in de liturgie. Liturgische performance heet dat tegenwoordig.'

De kunst van voorgaan

Nu parochies zich weer strakker aan de liturgische regels (moeten) houden, ben ik benieuwd waar Andries zijn liturgische performance geeft. 'Het is moeilijker geworden om met teksten te experimenteren. Maar ook met officiële teksten kun je, mits je de goede houding hebt, tot bidden komen. Durf de teksten te beleven, laat ze gebeuren. Waar het in elke vierende gemeenschap om gaat is dat je je verdiept in de kunst van het voorgaan. Dat is de inhoud van mijn performance: leren voorgaan met lijf en leden. Ik moet toegeven dat ik tegenwoordig meer gevraagd wordt door kerken van de reformatie en van de oud-katholieken dan door r.-k. parochies.'

Nieuwe vormen

'Voor het werken aan nieuwe vormen van liturgie verwijs ik bij wijze van voorbeeld naar mijn medewerking aan het concert *Vision de l'amen* van Olivier Messiaen. Het stuk bestaat uit zeven muzikale visioenen waarin Messiaen het geschapene de schepping laat bevestigen, be-amen, er amen op zeggen. Oorspronkelijk geschreven voor de concertzaal, heeft het stuk toch ook een duidelijk liturgische lading. De Raad van Kerken in Wageningen was dan ook op het idee gekomen om dit liturgisch concert in de Johannes de Doperkerk te laten plaatsvinden. Om mensen in de stemming te brengen voor wat er komen ging, werden ze verwelkomd met geuren van de herfst en stonden bloemen en vruchten uitgestald in een kraam, terwijl ook glazen met water en wijn klaar stonden. Op de achtergrond klonken vogelgeluiden, als op de vroege morgen. Met inleidende woorden heb ik het stuk ingebed in de liturgie. Liturgie is het leven in geuren en kleuren en muziek valt daarin haar eigen plaats en krijgt daardoor een heel eigen zeggingskracht. Dit liturgisch concert was eigenlijk één grote viering van het leven, waarop je allemaal amen kon zeggen!'

Mediapastoraat

Ook ben ik benieuwd hoe Andries als oud-medewerker van de RKK aankijkt tegen de huidige zondagsvieringen van het

mediapastoraat die uitgezonden worden vanuit zeven parochiekerken. 'Het element 'parochie' met vertrouwde voorgangers is verdwenen. Veel mensen die al of niet noodgedwongen de zondagsviering vanuit hun thuissituatie volgden, zijn hun identificatie nu kwijt en dit is pijnlijk. Van de andere kant krijg je nu wel vanuit de verschillende bisdommen een grotere diversiteit aan vieringen. Alleen: ze zijn vaak zo braaf, er zit zo weinig

levenslust en creativiteit in. En toch: de kijkcijfers zijn nu even hoog als bij het mediapastoraat van toen.'

Klassieke liturgie

Tot slot: waar kerkt Andries zelf op zondag? 'Soms mag ik gast-voorganger zijn in een kerk van de PKN of bij de doopsgezinden in Wageningen. Van tijd tot tijd ga ik ook graag naar de Trappistinnen in Oosterbeek en laat ik mij raken door hun

klassieke, kale liturgie. Dus naast het zoeken naar nieuwe vormen van liturgie zoals een liturgisch concert, voel ik me ook thuis in een klassieke liturgie. Geen van beide kanten wil ik heilig verklaren; ze zijn allebei wezenlijk voor mij. Ik zou mensen niet kunnen bekwamen in de hedendaagse liturgie zonder verbondenheid en kennis van de klassieke liturgie.'

Aange-NAAM

Jeanne van Leijssen

Het nieuwe jaar stelt zich voor: 2011. Een cijfer, een getal, een nummer. Of heeft het Nieuwe Jaar ook een naam? Voor zover ik weet tenminste één, namelijk het Europese Jaar van de Vrijwilliger. Met als doel om het vrijwilligerswerk weer eens flink onder de aandacht te brengen. Want vrijwilligers tellen terdege mee in het zogenaamde maatschappelijke middenveld. Groot in getal, voornaam in Naam.

Kortgeleden nog mocht ik een studiedag voor vrijwillige rouwbegeleiders verzorgen. Het thema luidde *Tradities en Trends* en toen ik als voorstelronde om elkaar naar de betekenis van de voor- en doopnamen te vragen, brak er een ware kakofonie uit. Er volgden bekende en onbekende vernoemingen en de meest opmerkelijke vond ik de toevoeging van de (doop)naam 'Maria' aan alle namen van de kinderen (zowel meisjes als jongens) die decennia geleden in het Midden-Brabantse zijn geboren, onder begeleiding van een bepaalde huisarts.

Namen noemen. In mijn werk probeer ik namen altijd heel zorgvuldig te hanteren. Je naam is je identiteit. Je wordt gezien, gehoord. Je bent iemand. Ook al ben je nog zo oud. Of niet meer van deze wereld. Namen doen ertoe en mensen worden graag 'met name' genoemd. Een nieuwe naam bedenken, geven, aannemen is dan ook een nauwkeurig werkje. Ik ben in de levensfase dat vrienden van kinderen en kinderen van vrienden zich gaan voortplanten. Het overkomt me steeds vaker dat ik de naam van de nieuwe wereldburger al ruim voor de geboortedatum te horen krijg. Dat kan nu eenmaal tegenwoordig en tijdens de late zwangerschap is zo'n kind dan ook al écht een persoontje.

Goed. Ik sprak eens een groepje Chinese

studenten. Zij studeerden iets met 'marketing' en bedienden zich van de Engelse taal. Hen wordt aangeraden om naast hun Chinese naam ook een westers klinkende voornaam aan te nemen. Eén van hen bedacht *Ghost* maar daar was de schoolleiding niet content mee. Hij vroeg mij om mee te zoeken naar een alternatief. En toen ik hem vroeg wat zijn naam in het Chinees betekende, noemde hij termen als 'helder, stralend, fonkelend'. Na wat heen- en weergepraat kwamen we uit bij *Star* en hij glunderde helemaal, ook vanwege de meerduidige betekenis. Starring by...?

Maar dan. Namen geven is één, maar namen onthouden is twee. Ook daar krijg ik met zoveel anderen in deze leeftijd af en toe flink moeite mee. Mijn truc is dan om mijn verbeelding erbij te betrekken, zodat de bewuste persoon met die bepaalde

naam in een verhaal komt te zitten. Het gaat dan vaak om achternamen en soms ligt het zomaar voor het grijpen, als je er oor en oog voor hebt. Voorbeelden? Kijk naar *Kunst & Kitsch* en je weet meteen waarom dit zo'n succesvol programma is. Het team van experts bestaat onder andere uit: mevrouw Zilverberg, meneer Aarde-werk, Welkenhuyzen, Scheurleer en Akkerman. En met de winterperikelen in december zag en hoorde ik sneeuwschuiver Potgraven langskomen, journalist Godfroid vanuit een goddelijk koud Albanië en meneer Rookhuyzen, die toevallig niet van de brandweer, maar korpschef bij de politie is. En tot slot: CDA-kamerlid Omtzigt gaat zich de komende tijd sterk maken voor een beter toezicht op de handel en wandel van Goede Doelen. Ik voorvoel dat vele organisaties hun naam gaan zuiveren.

Wachtruimte van Gezondheidscentrum Tolakker in Bavel (Foto: Jac van Leijssen)

Ruimte om te vieren

Onderwijs

Je zou in deze tijd en in ons land maar leerkracht zijn. Elke dag ga je aan het werk met de kostbare en onbetaalbare projecten die kinderen voor hun ouders zijn geworden. Van alle kanten word je gewogen, bekeken en gecontroleerd, dat weet je. Als er maar iets niet naar verwachting verloopt, dan staan allerlei instanties klaar om meteen in te grijpen. Je ziet de kinderen voorbijkomen, bedolven onder de hoge verwachtingen van hun ouders. Ze hebben de levensweg voor hun nazaten al uitgestippeld, het is nog slechts een kwestie van tijd. Je ziet de kinderen voorbijkomen die tussen wal en schip geboren zijn, en tussen twee culturen of tussen twee gezinnen leven. Je ziet hoe kinderen in je klas stuiteren of juist totaal uitgeblust en ongevoelig zijn geworden, omdat ze dagelijks worden bestookt met overdadige reclamebeelden en -geluiden.

En elke dag lukt het je om een aangename en werkbare werksfeer te creëren tussen aan de ene kant de kinderen die je tevoorschijn moet graven onder de bergen verwachtingen die ze elke dag mee naar school zeulen, en aan de andere kant de kinderen met de lege en niets-verwachtende ogen. Elke dag lukt het je om een druppeltje van betekenis te zijn in het leven van deze kinderen, en doe je of je het sissen van de gloeiende plaat niet hoort. En dan heb je ook nog de politiek die je zogenaamd 'steunt'. Al jarenlang krijg je te horen dat de kwaliteit van het onderwijs beter moet, alsof jij het jarenlang blijkbaar niet goed doet dus! Een minister die een beetje hart voor het onderwijs en voor 'haar' werknemers heeft, veegt vanaf nu de vloer aan met iedereen en alles die zich buiten het onderwijs om meent te bemoeien met de ontwikkeling van kinderen – dat is opkomen voor haar onderwijs!

Marcellus

Franck Ploum

Het rommelt in de kerk, er wordt geklaagd, mensen zijn ontevreden, vrijwilligers worden aan de kant gezet. De kerk vervreemdt steeds meer van mensen en raakt de voeling met de dagelijkse realiteit kwijt. Het valt niet te ontkennen, maar is dit het enige verhaal? De Roerom gaat op zoek naar nieuwe en 'oude' initiatieven waarbij gelovigen het heft in eigen hand nemen en zich hun kerk-zijn niet laten ontnemen. In deze uitgave aandacht voor het groeiend aantal Ecclesia's en vieringsplekken.

Na het Tweede Vaticaanse Concilie, jaren zestig van de vorige eeuw, is er in Nederland een enorme liturgievernieuwing op gang gekomen. Nog voordat de bisschoppen terug waren uit Rome werd er op vele plaatsen al gevierd rond nieuwe altaren en werd er verstaanbare taal gesproken. Er kwam een stroom aan materiaal op gang, onder aanvoering van de Werkgroep voor volkstaalliturgie in Amsterdam, Midden Onder U in Heerlen en ook onze Roerom-hoofdredacteur Peer Verhoeven deed spoedig een duit in het zakje. Er ontstonden al snel plekken waar geëxperimenteerd werd met en rond liturgie en waar ook de vormen van vieren steeds vrijer werden.

Ommekeer

Nadat er vanaf begin jaren zeventig van de vorige eeuw vanuit Rome werd ingegrepen, ging er een andere wind waaien. Vrijheden werden snel teruggedraaid, de liturgie moest weer teruggebracht worden van gemeenschapsviering tot viering van de priester, waarbij gelovigen aanwezig mochten zijn. Eerder al had de Amsterdamse Studenten Ecclesia gekozen voor een vrije opstelling, los van de kerkelijke structuren. Een paar kerken durfden de stap te zetten en bleven hun eigen koers varen. De eerste basisgroepen ontstonden, die veelal een open en oecumenisch karakter hadden. Maar de groepen en parochies die besloten binnen de structuur te blijven kregen het moeilijk. In die periode leefde de verwachting dat steeds meer kerken voor een vrije opstelling zouden gaan kiezen, maar dat is uiteindelijk niet gebeurd. Het bleef bij een beperkt aantal, waarvan de Studenten Ecclesia en de Dominicus, beide in Amsterdam, nog steeds de bekendste zijn. Wel ontstonden

er door heel Nederland basisgroepen die veelal naast de bestaande parochies functioneerden.

Loyaliteit

De loyaliteit jegens het instituut kerk, de plaatselijke bisschop of misschien nog wel meer de plaatselijke pastor was in de laatste decennia van de twintigste eeuw kennelijk nog zo groot, dat mensen niet de stap wilden of durfden te zetten naar zelfstandigheid. Bovendien was er ondanks een strakke en conservatieve koers van bovenaf, op plaatselijk niveau vaak nog heel veel ruimte om vorm en inhoud te geven aan geloven en liturgie. Natuurlijk ontstonden er plaatselijke groepen en initiatieven naast de parochiestructuur, denk aan de Open kerk Helvoirt, de Salvator in Den Bosch, maar ook de Jonge kerken in Venlo en Roermond die (tot op vandaag) stand hielden tegen het Gijssen-doctrine.

Nieuwe ommekeer

Nu we de grens van de 21^e eeuw ruim gepasseerd zijn, lijkt er een kentering te komen, want in de afgelopen jaren lijkt te gebeuren wat iedereen rond 1970-80 had verwacht. Op veel plaatsen in het land ontstaan en groeien vrije-opstelling kerken, ook wel Ecclesia's genoemd. Veel van die Ecclesia's vinden hun inspiratie in de liederen van Huub Oosterhuis of in de wijze waarop in de Dominicusgemeente Amsterdam gevierd wordt. Op veel plekken zijn er ook bijbelgroepen en leerhuizen gekoppeld aan de regelmatige vieringen die gehouden worden. Zo wordt er in Veldhoven sinds enige jaren een maandelijks leerhuis georganiseerd door *Leerhuis en Liturgie Brabant* in nauwe samenwerking met *Leerhuis & Liturgie Amsterdam*. In 2000 startte in het Friese Wognum de West-

Viering in de Zijp in Arnhem

De Westfriese Ecclesia in het Friese Wognum

friese Ecclesia. Drie jaar geleden startte in Arnhem De Zijp. In 2010 gingen Ecclesia Breda, Stichting oecumenische vieringen Eindhoven (SOVE) en de Haagse Dominicus van start. De meeste plekken komen maandelijks samen om te vieren, veelal rond Schrift en Tafel, op sommige plekken alleen rond de Schrift. Diverse groepen overwegen eenzelfde stap. Alleen al bij de vieringen van de Ecclesia Breda zijn zo'n vijf groepen uit het hele land komen kijken om inspiratie op te doen en te brainstormen over hun eigen Ecclesia. Vlaanderen kent eenzelfde ontwikkeling. Ook daar groeit het aantal Ecclesia's snel. De Dominicus Gent is de oudste en bekendste; inmiddels hebben ook Lier, Brugge, Kortrijk en Antwerpen hun eigen Ecclesia.

Bewuste keuze

Mensen die kiezen voor een Ecclesia of een andersoortige zelfstandige groep zoals Open Kerk Helvoirt, Jonge Kerk of basisgemeenschap, maken een bewuste keuze. Men gaat niet uit gewoonte, niet voor de ander, maar men kiest uit eigen beweging voor een plek die inspireert, aanspreekt, bemoedigt. Het is een keuzekerk. Daar horen consequenties bij, vaak ook op financieel vlak. De Ecclesia's kunnen alleen bestaan als er voldoende wordt bijgedragen door de mensen die er komen. Er is een sterke afhankelijkheid van collecte en giften. In de praktijk blijkt dat vooral ook kloosters en congregaties de Ecclesia's een warm hart toedragen en financiële ondersteuning bieden.

Grens aan loyaliteit

Kennelijk is er een einde gekomen aan de loyaliteit die mensen verbonden hield met de plaatselijke parochie. Of misschien had het proces nog een generatie nodig; wie zal het zeggen. Hoe dan ook, mensen zetten nu de stap die ze pakweg vijftientig jaar geleden niet wilden of durfden te zetten. De banden met de officiële kerken zijn zo los geworden en verwaterd, de liturgie is op veel plekken zo verworden tot rubricisme en inhoudsloze rituelen, dat mensen het loslaten en hun heil elders zoeken. Daar komt de afbrokkeling van gezag, invloed, aanzien en vertrouwen nog eens bovenop. Toch verbreekt lang niet iedereen de banden met de plaatselijke kerk helemaal. Velen zijn trouwe bezoekers van een Ecclesia, maar tegelijkertijd vrijwilliger, kerkganger, koorzanger of betrokkene bij een parochie. Hier ligt vaak een sociaal aspect aan ten grondslag. De plaatselijke parochies, hoe inspiratieloos soms ook, is voor velen een plek waar ze elkaar ontmoeten, spreken en een hart onder de riem steken. Doordat de meeste Ecclesia's nog niet zo ver zijn dat ze naast maandelijks liturgie en eventueel een leerhuisavond, ook een sociaal verband vormen, zoeken mensen dat deel nog in hun plaatselijke gemeenschap. En daar is uiteraard helemaal niets mis mee. Bovendien speelt daarin ook mee dat de meeste Ecclesia's veel meer een regiofunctie vervullen - mensen komen van alle kanten - en de plaatselijke parochie toch nog meer aansluit bij de wijk, het dorp of stadsdeel waar mensen wonen en leven.

Zoeken naar verbinding

Op dit moment is er weinig tot geen contact, laat staan uitwisseling tussen de verschillende Eccesiagroepen in Nederland en Vlaanderen. Natuurlijk hebben ze verwantschap en die voelen ze ook, maar iedereen is toch erg zelfstandig bezig. Daar schuilt een gevaar in, want hoe zit het met de continuïteit? Kan elke plek de kwaliteit houden of ontwikkelen waardoor ze over jaren nog steeds mensen weet te boeien en te sterken in hun geloof? Wellicht zijn dit vragen die er niet zo toe doen. Het is immers niet zo belangrijk dat er over pakweg twintig jaar nog steeds Ecclesia's zijn. Belangrijker is dat ze nu in een behoefte voorzien. Misschien is er over een aantal decennia wel weer een andere behoefte en hebben Ecclesia's in deze vorm hun tijd gehad. Helemaal niet erg lijkt me. De Ecclesia's zijn er niet omwille van zichzelf, maar omwille van de bijbelse boodschap. Als daar straks andere vormen voor nodig zijn, dan moet er vooral ruimte voor gemaakt worden.

Eerste ontmoeting

Op initiatief van Huub Oosterhuis, die in februari zijn nieuwe huis *De Nieuwe Liefde* opent in Amsterdam, is er op 26 maart a.s. voor het eerst een ontmoeting tussen alle Ecclesia's in Nederland en Vlaanderen. Deze ontmoeting zal plaatsvinden in Amsterdam, waar alle dragende krachten en initiatiefnemers elkaar ontmoeten en nadenken over de vraag hoe ze elkaar kunnen versterken, wat ze te bieden hebben aan elkaar en hoe kwaliteit gewaarborgd wordt. Maar vooral zal deze dag het karakter hebben van, voor velen, een eerste kennismaking met elkaar en het uitwisselen van ervaringen. Bij voldoende behoefte zal dit een regelmatig terugkerende ontmoeting worden.

Samenkomst Haagse Dominicus

'Ga lekker samen fietsen'

Burret Olde

Hoe kun je als kerk gastvrij zijn? Praktische voorbeelden van gemeenten en parochies kunnen anderen helpen ideeën op te doen. Vandaar dat we er een paar op een rijtje zetten.

Gastvrijheid staat bij veel kerken hoog in het vaandel. Maar wat stelt het eigenlijk voor? Is het meer dan een mooie omschrijving? Stichting *Leve de Kerk* en Stichting *De Roerom* hadden onlangs een landelijke ontmoetingsdag in de speelse vorm van een markt, waar gemeenten en parochies elkaar vertelden over hun ervaringen met gastvrijheid. Tien waren er met hun 'succesverhalen'. Rond welke activiteiten hebben zij het karakter van een open en gastvrije kerk meer vorm kunnen geven? Hoe overwonnen zij problemen? Waar staan ze nu en hoe kijken ze naar de toekomst?

Rondkijken

Een van de gemeenten was de Emmakerk in Soest. Deze wijkgemeente wil niet alleen een gemeenschap vormen vanuit het geloof in Christus, maar wil ook duidelijk zichtbaar zijn. Dat doet ze door haar aanbod bekend te maken en ook direct door middel van een eigen tv-kanaal. De Emmakerk wil niet alleen zichtbaar zijn maar ook uitnodigend voor jeugd, nieuwkomers en buitenstaanders. Een team gemeenteleden kijkt tijdens het koffiedrinken bewust rond of er ook nieuwkomers zijn en stapt op hen af. In het Vorming Toerustingsprogramma is een veelzijdig aanbod.

'We zijn allemaal te gast!'

Vorig jaar was de belangstelling daarvoor groot, ook van buiten de gemeente. Bij een activiteit als de musical *Esther* kwamen ook 'buitenstaanders' in de Emmakerk. In totaal waren er 800 bezoekers. Ook organiseerde de Emmakerk in de buitenlucht een optreden van cabaretier Kees Versteeg. Een kerkenraad die structureel kiest voor dit soort activiteiten is bezig zijn visie op kerkzijn-naar-buiten gestalte te geven.

Luisteren

De Ireneüsparochie uit Ens, Marknesse en omgeving nam het motto *Parochie als herberg* als uitgangspunt. Dit leidde tot een andere structuur, een andere kijk op leidinggeven en tot nieuwe activiteiten. 'Ongeveer tien jaar geleden merkten we dat de nieuwe visie goed aansloot bij de bestaande parochie. De nieuwe visie heeft ons veranderd. We hebben veel nagedacht over het begrip 'gastvrijheid'. Onze ogen werden geopend. Je zegt namelijk vaak: zij zijn onze gasten. Maar we zijn allemaal te gast. Dit inzicht leidde tot een andere grondhouding en tot een andere structuur. Een voorbeeld is dat onze paro-

chie tegenwoordig de deuren doordeeweeks openzet voor gasten. In het buitenland zijn kerkgebouwen ook veel meer open. Dat begint ons te lukken. Mensen zoeken een rustmoment en lopen binnen. Dat zijn onder meer mensen die niet naar vieringen komen. De nieuwe structuur leidde ook tot andere activiteiten zoals de start van een aantal rouwgroepen.'

Over en weer

De protestantse gemeente Lochem heeft leren kijken in de eigen omgeving. Gemeenteleden doen mee aan fietstochten in de buurt zoals bij de activiteit 'Over en weer'. De tochten verbinden de gemeenteleden uit de stad en het dorp met hen die in een buitengebied wonen. De fietsers krijgen een lijst met vragen als 'Waar komt de maïs vandaan? Hoe werkt de voedselproductie?' Tijdens andere fietstochten worden vragen gesteld over de samenleving en de sociale nood en wat je zelf of de kerk daaraan kunt doen. Hierdoor ontstaat verbondenheid, vertelt Lochem. 'Mensen kennen elkaar, het pastoraal wijkhoofd krijgt een gezicht, er ontstaan nieuwe contacten met zogenaamde randkerkelijken, er komt een grotere cohesie in de gemeente en iedereen heeft vooral veel plezier in het samenwerken.'

Zijn zoals je bent

Vertegenwoordigers uit de Grote Kerk in Emmen vertelden ook hun verhaal. 'Wij zien het als onze opdracht een open geloofsgemeenschap te zijn, die welbewust de geest van onze cultuur en samenleving ernstig neemt. Die in vertrouwen zoekt

naar de Geest van de Eeuwige, zoals overgeleverd in de oeroude verhalen, symbolen en rituelen, en daarmee het publieke domein ingaat. We brengen dat in praktijk door samen te werken met de onafhankelijke stichting 'Grote Kerk Cultured'. Zo wordt het mogelijk ons kerkgebouw gastvrij te exploiteren met het gehele jaar door wisselende exposities, tientallen concerten, Bachcantate-vespers, speciale kerkdiensten bij activiteiten van de Emmense samenleving, actuele lezingen, vier middagen in de week gedurende het gehele jaar een geopende kerk en een drukbezochte stiltehoek. We typeren ons graag als een kerk waar je je jas mag aanhouden. Kortom: waar je mag zijn en voelen zoals je bent.'

Enthousiasme

Gezien de belangstelling voor de ontmoetingsdag van vorig jaar vrijdag 8 oktober in Utrecht en het enthousiasme op de dag zelf leven gastvrijheid en openheid nog steeds in de Nederlandse en Duitse kerken. Een belangrijke conclusie was dat gastvrijheid en openheid de structuur, organisatie en het leidinggeven veranderen. Dat moet parochianen, gemeenteleden en besturen niet verrassen. Daarnaast weten *Leve de Kerk* en *De Roerom* dat gastvrijheid in de ene kerk anders aanvoelt dan in de andere. Tegelijk weten ze dat het enthousiasme waarmee een parochie ooit begon aan het uitbouwen van dat gastvrije karakter het ook wel eens zwaar te verduren heeft en kan vastlopen. Om die impasse te overwinnen, publiceerden *Leve de Kerk* en de *Mariënbuurgvereniging* de brochure *Time Out*, een hulpmiddel om de gastvrijheid van de eigen kerk (nieuwe) spankracht te geven.

www.levedekerk.nl

Kinderkerstdienst 2010 in Emmen (© Foto: Hilde Hoekstra)

Op een avond waren we het ons net gemakkelijk aan het maken tegen een rotswand, toen twee koplampen in de woestijn opdoemden. We dronken net de onvermijdelijke bedoeïenentheë, mierzoet en beresterk en probeerden ons tegen de wind te beschermen, wat maar moeilijk lukte. Die kwam dan weer hier, dan weer daar vandaan.

De jeep stopte en vier bedoeïenen onder wie de broer van Ibrahim sprongen naar buiten. 'Er is vis,' zei hij, alsof hij zo van de markt kwam. En net zo gewoon antwoordde zijn broer: 'Fijn.' We schaarden ons om de kartonnen doos waarin een gigantische vis lag. Prachtig zilver met blauw en groen, minstens veertig centime-

Fish (© Foto: Klaus Breuer en Andrea Kunstle)

ter lang en met een dikke, vlezige buik. Niemand zou vanavond iets tekort komen. Onder de gigant lagen nog vier gestreepte visjes. Ook al zo mooi en geschikt voor de aquariumfanaat.

Ik verheugde me op de bereiding. Hoe zouden de mannen dit aanpakken? In overleg, dat in elk geval, want zet twee bedoeïenen rond een kookpot en de discussies barsten los. Het maakt niets uit of het om mannen, vrouwen of een gemengd gezelschap gaat. 'Het vuur moet hoger, hoor'. 'Lager, ik zeg lager.' 'Nee, het moet breder, het is teveel naar het midden.' Intussen rukt iedereen aan de brandende takken, haalt aan zijn kant wat weg terwijl er aan de overkant wat bijkomt. 'Veel olie gebruik je, dat moet je afgieten, heus.' 'Nee, ik doe er eerst de rijst bij.' 'Waarom, dat doe ik nooit zo; giet nou weg, hier, naast die steen.' 'Véél te veel water, wil je soep maken of zo? Heeft je moeder je niks bijgebracht?' En zo gaat het elke avond in de woestijn maar ook bij de mensen thuis. Mannen bemoeien zich met hun kokende vrouwen; het bezoek blaast het vuur aan of tempert het en niemand lijkt zich te ergeren. Dus dat belofde nog wat met die vis.

'Muhammad gaat de schubben verwijderen.' Muhammad keek sip, want dit was een langdradig klusje waar niemand belangstelling voor had. Maar goed, iemand moest het doen. Stil zat hij in een hoek te schrapen terwijl de discussie losbarstte nog voor de vis bereid kon worden. 'Bo-

ven gloeiend vuur, we maken een rooster.' 'Nee, we stoven hem in de pan, eerst in de olie. Dat is lekker hoor met deze vis; dat vinden jullie toch wel lekker, Maryam?' Ik knikte, maar dat deed ik bij elk voorstel want alle mannen vonden zichzelf een superkok en wie was ik om de knoop door te hakken?

'Het waait.' Na deze opmerking van Ibrahim viel er een stilte. De mannen knikten, keken elkaar aan.

'Het waait.' Salim bevestigde het nog maar eens. Niemand zei meer wat. Muhammad zat nog steeds hoorbaar te schrapen. Verder gebeurde er niets. Hadden ze nou, zonder dat ik het gemerkt had, voor een methode gekozen? Of waren er

zoveel opties dat ze zich moesten bezinnen? Maar ik zag niemand iets doen, bijvoorbeeld spiesjes maken of een rooster in elkaar knutselen. Ze hurkten daar maar en hadden intussen hun lievelingsonderwerp aangesneden: jeeps en pick-up trucks.

Daar ontstond beweging: Ibrahim ging naast de kameelzadels zitten en zei: 'Wie doet de dekens?' Salim hurkte tegenover hem en over beiden werden twee kameledekens gevleid. 'Ga daar zitten Maryam.' Ik hurkte gedwee achter Ibrahim,

die half onder de dekens verstopt zat. Aluminiumfolie werd aangedragen, de geschubde vis in moten gehakt en meteen in een plastic zak gedaan. De kleine Ahmad schildte als een razende aardappels en hakte een ui in stukken. Dan pakte hij een courgette en sneed die in plakken. Vanonder de dekens klonk gemompel. Er woedde duidelijk een discussie maar die was te gedempt om te volgen. Vanuit mijn positie moest ik alle benodigdheden aanreiken en kreeg overtollig materiaal terug, waaronder een lekkende plastic zak waar de rauwe vis in gezeten had.

'Meer folie, toe Maryam,' haastte Ibrahim me. 'Waar zijn de courgettes nou?' Ik gluurde mee en zag de mannen bezig de moten vis op aluminiumfolie te leggen. Eentje had een zaklamp in de hand. Rond de vis gingen aardappelen, ui, courgettes, peper en komijn. Ze vouwden het pakketje dicht. Er ontstond een scheur en nogal wat consternatie onder de dekens. Gesmoord gemopper klonk op en weer schoof ik de folie tegen de hand van Ibrahim aan. 'Klaar,' voorzichtig trok ik de dekens weg en daar lag een mooi pakket dat zo in de as kon. Eenmaal in de as werd er heel voorzichtig nog wat as overheen gescheppt en nu was het wachten geblazen. 'Waarom eten we de vis nu zo en niet van het rooster?' Ik wilde toch wel even weten hoe ze nou tot dit besluit gekomen waren. Ibrahim keek me peinzend aan. 'Je zat er toch bij? Je kent toch Arabisch? Het waait, en wie wil er nou zand op de vis?'

Reageren? Info@hadiyareizen.nl
Meer informatie over reizen in de Sinai-woestijn zie: www.hadiyareizen.nl

Bereiden van een maaltijd in de woestijn (© Foto: Willem Hulshof)

Van meditatie tot contemplatie

frater Ton Augustin

Tijdens de vorming als religieus probeerden onze leiders ons te leren mediteren volgens de drieslag: lezing, meditatie en gebed. We kregen een tekst, meestal uit de evangeliën, waarmee we ons enige tijd bezighielden. Dan kon je er vrome uitingen - geloof, hoop, Liefde, vertrouwen - omheen weven die uitmondten in gebed en een goed voornemen.

Tijdens het 'bijzonder onderzoek' kon je nagaan wat er van die goede voornemens terechtgekomen was. Bij het avondgebed werd aangeraden te gaan slapen met het thema van de meditatie in gedachten. 'Het zat goed in elkaar', denk ik nu.

Op een briefje

De meditatie moest op de dag doorwerken en je geestelijke ontwikkeling bevorderen. Maar vaak werd de hele meditatiestof na korte tijd vergeten. Daarom schreef ik de meditatiagedachte op een briefje dat ik bij me droeg en af en toe te voorschijn haalde. Zo kon ik door de dag heen meer leven vanuit de meditatie. 's Morgens vroeg nog slaperig mediteren was niet erg bevorderlijk voor het slagen van de overdenking. In latere jaren kwam er meer vrijheid. Je kon ook over andere teksten mediteren en vaak slonk de meditatie tot enkel lezen. Dit was gemakkelijker dan abstract in het vage weg mediteren.

Luisterend bidden

Bij het ouder worden veranderde ook mijn bidden. In plaats van de vele 'gebedsoefeningen' kon ik me beperken tot minder maar soms wel beter bidden. In plaats van alle uren van het getijdengebed te bidden neem je er gedeelten van, die je intenser in je opneemt. Getijden lezen wordt getijden bidden. Een andere ervaring die ik doormaakte was lústerend gaan bidden. 'De Heer is mijn Herder', kun je lezen als 'Ik ben je Herder'. Denk je er je naam achter en het wordt nog intiemer: 'Ik ben jouw Herder, Ton'. Vervolgens zou je dan kunnen worden aangesproken met 'Wees jij vandaag ook een herder, Ton'.

Mystiek beschouwen

Gebedswoorden, gebedsteksten en ook de meditatiestof beperken. Eén woord kan genoeg zijn. Dat woord kauw en herkauw je en maak je zo tot je bezit. Zo leidt meditatie tot contemplatie. Woorden met een mystieke lading zijn er genoeg: rust, niets, stilte, ruimte, verlangen, Liefde, geheim, inkeer, evenwicht, stil, genieten, ontvankelijk, eenvoud, echt, vreugde, vrede, hongeren en dorsten, tevreden ... een reeks zonder einde. Ieder woord kan een diepere lading hebben. Je kunt de betekenis van het woord opzoeken, je kunt het tegenkomen in gebeden en psalmen en tenslotte proberen er nog dieper in door te dringen, ze mystiek te beschouwen.

(© Foto: Cathrien Verhoeven, Maleisië)

Belangeloos actief

In *Inwijding in het ongeweten weten* staat dat God de eerste bewerkster van het contemplatieve leven is en van de mens alleen vraagt in te stemmen en te laten gebeuren. Mystiek is dan louter genade. Toch zijn mystici ervan overtuigd dat zij zich voor die genade wel ontvankelijk moeten maken, zelfs moeten leven alsof alles van hen afhangt. Dat ik lid ben van een actieve congregatie speelt zeker mee. Hadewijch, mystica uit de eerste helft van de dertiende eeuw, drukte het kernachtig uit: 'Waar het op aankomt is der minnen pleggen, anders niet.' 'Belangeloos actief zijn is het voornaamste kenmerk van de contemplatieve mens en tevens de garantie van de echtheid van zijn contemplatieve leven', aldus Teresa van Avila.

In God zijn

Mystici verlangen 'in God' te zijn en vandaaruit - zonder God te verlaten - te leven in deze wereld. Dit doet me herinneren aan een tekst die mijn geestelijke leidsman op het gedachtenisprentje van mijn professie schreef: 'In het klooster, dat is in God. God is mijn klooster'. In dit verband kunnen we ook de uitleg plaatsen die Meister Eckhart geeft van het verhaal van Marta en Maria. 'Marta was bang dat haar zus Maria in het stadium van de beschouwing zou blijven steken en niet tot daden van Liefde zou komen. Daarom vroeg ze de Heer: Zeg haar dat ze mij komt helpen.'

Maria was al contemplatief in haar actief bezig zijn, aldus Eckhart. Kardinaal Godfried Danneels zegt: 'De contemplatieve mens zit niet veilig genesteld in zijn luie zetel; hij zit veeleer op de punt van zijn stoel.' Spiritualiteit en mystiek als verdichting daarvan hebben een binnenkant die gestalte krijgt in gebed en bezinning én een buitenkant die blijkt uit de omgang met mensen en dingen. Tussen beide gerichtheden moet harmonie en evenwicht zijn. Mystiek die niet uitmondt in daden van Liefde is valse mystiek.

Etty Hillesum

Etty Hillesum in een brief aan Henny Tideman: 'Je hebt me zo rijk gemaakt, mijn God; laat me ook met volle handen mogen uitdelen. Mijn leven is geworden tot één ononderbroken samenspraak met Jou, mijn God, één grote samenspraak. Wanneer ik sta, in een hoekje van het kamp, mijn voeten geplant op jouw aarde, het gezicht verheven naar jouw hemel, dan lopen me soms de tranen over het gezicht, geboren uit een innerlijke bewogenheid en dankbaarheid die zich een uitweg zoeken. Ook 's avonds wanneer ik in mijn bed lig en rust in Jou, mijn God, lopen mij af en toe de tranen over het gezicht en dat is dan mijn gebed. Ik ben heel erg moe, al enige dagen, maar dat zal ook wel weer voorbijgaan; alles gaat volgens een eigen dieperliggend ritme en men moest mensen leren dit ritme te beluisteren, het is het gewichtigste wat een mens te leren heeft in dit leven.'

Loslaten

Ik heb mij altijd verzet tegen de opvatting dat 'mijn werk mijn gebed is'. Werken is vaak prettiger en geeft meer voldoening dan bidden. Ook dit kan een gevolg zijn van een actieve levenswijze, die - toegegeven - in het verleden wel eens te veel overladen werd met geestelijke oefeningen, zodat wij op leden van een beschouwende orde begonnen te lijken. De spanning tussen actie en contemplatie hebben we daardoor aan den lijve ondervonden. We weten nog dat we voorgeschreven gebeden moesten 'inhalen' wanneer we niet in de gelegenheid waren geweest daar op de vastgestelde tijd bij aanwezig te zijn. God wordt niet ervaren door te vermeerdere, maar door los te laten. Ik hoop daar in de jaren die mij nog geschonken worden, van te mogen genieten.

Elim

Elke di. vanaf 4 jan. t/m 29 juni
Meditatie. (013) 463 85 05;
stiltecentrum@elimgroep.nl

Een druppel die raakt

Ad Wagemakers

Op zoek naar positief nieuws stuit ik regelmatig op persoonlijke en plaatselijke initiatieven, waarin mensen kleinschalig actief zijn voor minderbedeelden. Ad Wagemakers sprak met twee leden van de Osse Stichting *Misuku Malawi* over hun projecten in Malawi.

Het ontstaan van de stichting gaat terug tot 1982. In dat jaar werd Afrika getroffen door een hongersnood als gevolg van mislukte oogsten. Ook Misuku in het noorden van Malawi, de geboortestreek van Gertrude van Santvoord-Musukwa kreeg een nijpend tekort aan voedsel. Gertrude woonde op dat moment zo'n tien jaren met haar echtgenoot Ton, die ze via zijn werk in Malawi had leren kennen, in Nederland. Leden van het parochiekoor, waarvan Gertrude deel uitmaakte, begonnen spontaan een actie om de familie van Gertrude te ondersteunen. De directe weg langs die persoonlijke band is nog steeds de levensader van de stichting.

Meer tegenspoed

Toen in 1993 eerst de broer en daarna de schoonzus van Gertrude tengevolge van aids overleden, bleven er zeven kinderen als wees achter. Hun oma, Gertrudes moeder, nam de zorg voor hen op zich. Vanuit de kerk en ook door wijkbewoners werd opnieuw geld ingezameld, waarmee Gertrude haar familie kon onderhouden. Ze keek ook vooruit, want ze bood de kinderen daarnaast de mogelijkheid om een school te bezoeken.

Kleine stapjes

Door de jaren heen bleef het echtpaar op deze wijze actief voor de regio Misuku. Kleine, overzichtelijke projecten droegen bij aan de ontwikkeling van het gebied en aan de verbetering van de levensom-

standigheden. Na de voedselhulp volgden schenkingen met zaaigoed, kunstmest, een watervoorziening, betere huizen en beurzen voor scholing. Drie jaren geleden waren Gertrude en Ton samen in Malawi. Bij die gelegenheid vroegen de pastoor en de headmaster hen om hulp bij het afbouwen van een plaatselijke school voor voortgezet onderwijs. De vorige pastoor was namelijk overleden en daardoor waren de beschikbare financiën onbereikbaar geworden. Nadat ze hadden toegezegd om te helpen, kreeg de parochie Mughese toch nog geld om de school af te bouwen.

Meisjeshotel

Gertrude en Ton zegden toen hun medewerking toe bij de realisatie van een hostel voor meisjesstudenten op de school-campus. Dat hostel biedt meisjes de gelegenheid om daar gedurende de schoolweek te verblijven. Het bevordert het verloop van hun studie omdat er geen tijd verloren gaat aan dagelijkse wandelingen van huis naar school en terug en ze houden tijd over om huiswerk te maken. Bovendien biedt het verblijf in het hostel de meisjes bescherming tegen (seksueel) geweld.

Stichting Misuku Malawi

Met de groei van het aantal en de omvang van de projecten nam de behoefte toe om alle activiteiten in een stichting onder te brengen. Een bevriende relatie bood hulp bij de opzet van de stichting. In aanvang

waren de projecten gericht op de eigen familie - hoewel die grens niet zo scherp getrokken is - maar in de praktijk profiteerde de hele streek van de ontwikkelde initiatieven. De stichting werd daarom genoemd naar de streek, waarvoor ze actie voert. In het bestuur hebben nu zes mensen zitting, ieder met eigen kwaliteiten en contacten.

Boom

De stichting verbeeldt haar activiteiten in een boom: wortels, stam en takken horen bij elkaar. Kleine takken ontstaan aan grotere en op die manier groeit de boom als geheel. De stichting stelt financiën beschikbaar. In samenspraak en samenwerking met de plaatselijke bevolking worden de plannen uitgewerkt en gerealiseerd. Er zijn nog plannen genoeg. Als er weer voldoende geld geworven is, wil de stichting graag geld beschikbaar stellen om een tweede schoolgebouw voor de Mughese Secondary School te realiseren. De huidige accommodatie is op dit moment ontoereikend: de helft van de leerlingen is gehuisvest in een gebouw dat door het ministerie is afgekeurd. Daarom worden de lessen vaak in de kerk of buiten gegeven. Met de bouw van extra lokalen komt de school in aanmerking voor overheidserkenning - én subsidie - wat de exploitatie in financiële zin uitermate bevordert.

Eerste behoeften

Behalve deze grote plannen is er behoefte aan basisvoorzieningen zoals toiletten met stromend water, de aanschaf van douchekoppen voor de badruimtes van het hostel en de aanschaf van (school)meubilair. Verder is er geld nodig voor de bijscholing van docenten, voor laptops en zonnepanelen. Steun aan de ontwikkeling van een kinderdagverblijf bij de protestantse kerk is inmiddels ook toegezegd. De stichting wil er zijn voor alle mensen van de streek. Daarom worden er zowel katholieke als protestantse projecten gefinancierd. In het grote geheel van Malawi zijn de activiteiten bescheiden van omvang. De gezamenlijke inspanningen op beide continenten dragen ertoe bij, dat elke druppel op de gloeiende plaat niet vervliegt, maar raak is. De bewogenheid van Gertrude en Ton is zichtbaar; hun terechte trots op de bereikte resultaten ook!

www.misuku-malawi.nl

Gertrude van Santvoord-Musukwa met haar man Ton

Kerk en Samenleving

9 febr. 20.00-22.00 u. Het vermoeden on the road.
(0499) 37 27 74.

Verdoemd oerwoud

Paul Spapens

Boskapel

25 jan. 20.00 u. Met het licht meetrekken.
(024) 356 18 09;
info@boskapel.nl

Mariënhage Eindhoven

25 jan. 1, 8 febr. Aan de hand van ETTY Hillesum.
(040) 244 88 97 (di, woe, do, 10.00-12.00 u.);
pastoraal.centrum@binnenstadparochie.nl

De Hooge Berkt

Voor wie de rondzendmail wil ontvangen:
www.hoogeberkt.nl

Ronde Tafelhuis

8 febr. 19.30 u. Film, Renaissance man.
gabrielexel@rondetafelhuistilburg.nl

Begijnhofgesprekken

23 jan. 10.30-12.30 u.: Boeddhistisch houvast
(040) 242 12 63; begijnhofgesprekken@kpnmail.nl

Leerhuis en Liturgie Brabant

17 febr. 19.00 u. St.-Maarten: De macht van het kapitaal overwonnen.
(040) 254 96 16; acmverkoop@onsbrabantnet.nl

Benedictushof

28 jan. 7.00-20.00 u.: Stille dag. (072) 506 14 15;
Benedictushof@abdijvanegmond.nl

Ter Linde

16 febr, 16, 23 febr, 2 mrt 19.30 u.: Bijbel en Koran.
(0413) 26 02 43; terlinde@kruisherenuuden.nl

Abdij van Berne

21 jan. 19.30 u.-23 jan. 15.00 u.: Gelukkig zijn ... wat is dat?
(0413) 29 92 99;
info@abdijvanberne.nl

Salesianum

19 febr. 12, 26 mrt. 10.00-16.30 u.: Salesiaanse spiritualiteit in drie kernbegrippen.
(073) 549 56 71;
osfs@hetnet.nl

Veertien jaar geleden liet het in Suriname geboren echtpaar Glenn Doekhi en Carla Doekhi-Mahabier hun twee dochters hun moederland zien. Het gezin bezocht ook Batavia waar Peerke Donders 27 jaar onder de melaatsen had gewerkt. Met als gevolg...

'Een verlaten en verdoemde plek', herinnert Glenn Doekhi zich. 'Indianen waarschuwden dat je er niks moest aanraken. Wij hebben het voormalige graf van Peerke Donders schoongemaakt en kregen een ingaving. We keken elkaar aan en zeiden dat het mooi zou zijn als er bedevaarten vanuit Nederland zouden komen.' In 2004 voegden ze de daad bij het woord. Sindsdien neemt het echtpaar vrijwel jaarlijks een groep pelgrims mee naar Suriname. Eind februari vertrekt er weer een onder leiding van dit hindoestaans echtpaar.

Zeer bijzonder

Het meest bijzondere aan deze onderneming is dat zowel Carla als Glenn Doekhi in Suriname hindoestaans zijn opgevoed. De beide ouders van Carla waren hindoe, evenals de vader van Glenn, wiens moeder rooms-katholiek was. 'Ik ben dan wel een hindoe', zegt Glenn Doekhi, 'maar andere mensen zijn net zo goed kinderen van God. En wat het hindoegehoof en het christendom betreft komt heel veel op hetzelfde neer.' Carla: 'Wij waarderen alle religies.' Glenn: 'Als iedereen er zo over dacht, was het nooit oorlog.' Carla: 'Onze dochters hebben zelf een geloof kunnen kiezen. Ze hebben zich rooms-katholiek laten dopen.'

Peerke ook

Deze uitspraken ademen de geest van het multicultureel Suriname. Een proeve daarvan werd gegeven tijdens de herinzegening van de Petrus

en Paulus kathedraal op zondag 14 november 2010. De stoet priesters en bisschoppen werd voorafgegaan door vertegenwoordigers van alle grote culturele en religieuze stromingen. 41 procent is christen, 20 procent hindoestaan en 15 procent moslim. Carla en Glenn Doekhi, opgevoed en opgegroeid in Suriname, hebben hun brede blikveld dus niet van vreemden. 'Peerke Donders keek ook niet naar kleur of religie. Hij hielp iedereen omdat hij vond dat hij dit moest doen. Deze houding ten opzichte van de medemens inspireert ons zeer', aldus Glenn over hun betrokkenheid bij Peerke Donders en hoe het kon gebeuren dat zij als hindoese een jaarlijkse bedevaartsreis naar Suriname zouden gaan maken.

Naar Nederland

Carla Mahabier (50) komt uit een gezin van acht kinderen. Haar vader was archeoloog. In 1974 verliet het gezin Mahabier Suriname en vestigde zich in Nederland. In die tijd zijn veel Surinamers naar Nederland gekomen omdat het land in 1975 onafhankelijk werd. De familie kwam in Tilburg terecht, waar toen al sinds 1970 Glenn Doekhi (57) woonde. Zoals zoveel Surinamers was hij op aanraden van de Fraters van Tilburg naar Tilburg gekomen om in deze stad verder te leren. Zijn vader had een bakkerij en exploiteerde zeven vissersboten. Het gezin Doekhi had tien kinderen. In 1978 trouwden Carla Mahabier en Glenn Doekhi. Ze kregen twee dochters: Rishma (30) en Jaijsh (29).

Glenn Doekhi met zijn vrouw Carla Doekhi-Mahabier (© Foto's: Paul Spapens)

De pelgrimsboot Peerke 2 naar Batavia

Glenn Doekhi werkt in Tilburg bij het farmaceutisch bedrijf Benner Pharma Caps. Zijn vrouw werkte onder meer bij de Tilburgse vestiging van Philips. Hun beider voorouders kwamen eind 19de, begin 20ste eeuw als contractarbeiders vanuit India naar Suriname.

Peerke een goeroe

Glenn Doekhi zegt dat hij in Suriname met Peerke Donders is opgegroeid. 'Toen ik me in hem ging verdiepen, zag ik een mens voor wie kleur of geloof er niet toe doet. Voor hem waren alle mensen gelijk. Ja, dat sprak me zeer aan. Voor mij is Peerke Donders een soort goeroe.' Zijn vrouw Carla 'ontdekte' naar haar zeggen Peerke Donders pas toen ze in Tilburg ging wonen. 'Ik ben niet streng in de leer van het hindoegehoof opgevoed. Bij ons thuis kwamen alle volkeren van Suriname over de vloer', verklaart ze haar open mind. Ze knikt bevestigend als Glenn zegt dat zij nog meer geloof heeft in Peerke Donders dan hij. Sinds vier jaar is ze de beheerder van de kapel op het heiligdom in Tilburg Noord. 'Hij geeft me heel veel kracht', aldus Carla Doekhi, die ten gevolge van een arbeidsongeval arbeidsongeschikt is.

Familiebezoek Suriname

Met al deze culturele bagage togen ze veertien jaar geleden naar hun beider geboorteland om hun twee dochters daar rond te voeren. Batavia, de melaatsenkolonie van Peerke Donders, troffen ze aan als 'een grote puinhoop'. Ze lieten zich er per vissersboot naar toe brengen, moesten halpbrekende toeren uithalen om aan land te komen en werden belaagd door hordes zandvlooien. Carla Doekhi: 'De koningspalmen ruisten. De bladeren op de grond ritselden. En verder was het er zó stil, zó stil. We hadden er een mystieke ervaring.' Het idee dat ze in Batavia kregen om er bedevaarten naartoe te organiseren heeft ze daarna nooit meer losgelaten. Maar voor-

dat het idee praktisch werd moest een drempeel worden geslecht. Carla Doekhi: 'We waren bang dat we niet serieus genomen zouden worden.' Glenn Doekhi: 'Wij zijn maar kleine mensen die misschien niet gemakkelijk geloofd worden.' Een contact met de norbertijnen Harrij van den Berg en Wim Manders van priorij De Schans in Tilburg gaf ze het zetje dat ze nodig hadden. In december 2003 werd het plan wereldkundig gemaakt. In februari 2004 vertrok de eerste groep van achttien pelgrims. Op één keer na is de pelgrimage jaarlijks gemaakt. De pelgrimstocht van februari/maart 2011 is de zevende. De gemiddelde groepsgrootte is achttien personen. De bedevaart duurt drie weken, maar er wordt gewerkt aan kortere pelgrimsreizen.

Bezoeken

Hoogtepunten zijn steeds de plaatsen die te maken hebben met Peerke Donders in Suriname, zoals de onlangs gerestaureerde kathedraal met het graf van de Tilburgse zalige en uiteraard Batavia - de voormalige melaatsenkolonie die volledig is opgeknapt. Er vaart een pelgrimsboot naar toe met de naam Peerke 2. Dit alles is financieel mogelijk gemaakt door de Tilburgse ondernemer Jacques de Leeuw. Daarnaast worden bezoeken afgelegd aan allerlei culturele en historische bezienswaardigheden en maakt een reis van een paar dagen naar het binnenland

standaard deel uit van het programma. De derde hoofdmoot zijn bezoeken aan allerlei projecten, zoals voor melaatsen, kinderen met aids en dubbel gehandicapte kinderen.

Banden aanhalen

Carla Doekhi: 'We willen de mensen kennis laten maken met het tweede vaderland van Peerke Donders. Het is ons geboorteland. Wij zijn trots op waar wij vandaan komen.' Glenn Doekhi: 'We willen de band verstevigen tussen Nederland en Suriname.' Carla Doekhi: 'We hopen dat de verering van Peerke Donders groter wordt.' Glenn Doekhi: 'Als mensen terugkomen, hebben ze een andere kijk op Suriname. Ze voelen zich meer betrokken bij het land.'

En waar dat laatste toe kan leiden blijkt uit een aantal recente initiatieven van voormalige pelgrims. Zij willen de Peerke Donders lagere school aan een nieuw onderkomen helpen en de houtsnijkunst van melaatsen nieuw leven inblazen. Geïnteresseerden in de bedevaart kunnen contact opnemen met Carla of Glenn Doekhi. E-mail: glennencarla@home.nl; 06-42922267.

De gerestaureerde Petrus en Paulus kathedraal in Paramaribo

Socrates, Jezus, Boeddha

Frédéric Lenoir is filosoof en godsdienstwetenschapper. In Frankrijk is hij bestsellerauteur. Eerder schreef hij al over religie en met name over Jezus: *De filosofie van Christus* (2008). Nu werd van hem een boek vertaald over zijn drie grote leermeesters. Het boek geeft, vooral in de eerste hoofdstukken, de indruk objectieve informatie te willen geven. De waarde ervan is echter vooral te zoeken in het persoonlijke getuigenis van de schrijver. Hij legt de nadruk op wat deze drie leermeesters gemeenschappelijk hebben als richtlijnen voor het goede leven. De vergelijking blijft daarbij vrij oppervlakkig en is op een aantal punten aanvechtbaar. Waar het over Jezus gaat put Lenoir bij voorkeur uit het Johannesevangelie en gaat dan voorbij aan het feit dat dit eerder woorden zijn van Johannes dan van Jezus. Voor de symbolische betekenis van de evangelieverhalen, bijvoorbeeld van de wonderverhalen, heeft hij geen gevoel. In het laatste hoofdstuk – ‘Leer liefhebben’ – komt het best naar boven waar het de schrijver echt om gaat. De vergelijking tussen de drie tradities komt dan tot een diepte die zowel recht doet aan de overeenkomsten als aan de verschillen. Dan blijkt ook dat deze leermeesters niet losgemaakt kunnen worden van de tradities die zich op hen inspireren. Zelf hebben zij niets geschreven, al wat wij over hen weten komt van hun leerlingen en die zijn het onderling lang niet altijd eens. *Jef De Schepper*

Frédéric Lenoir *Socrates, Jezus, Boeddha. Drie leermeesters*. Ten Have 2010; ISBN 978 90 7900 124 8; € 19,90

Henri Nouwen

Op initiatief van de stichting die na de dood van Henri Nouwen (1932-1996) werd opgericht om zijn gedachtegoed te bewaren en uit te dragen, zijn drie boeken van de jongere Nouwen gebundeld uitgegeven in Nederlandse vertaling. Het zijn pastoraal-theologische geschriften uit de tijd dat hij docent pastorale psychologie en christelijke spiritualiteit was aan de universiteiten van Yale en Harvard in de V.S. Daaraan is een lezing toegevoegd die hij hield nadat hij zijn academische carrière had opgegeven om pastor te worden in een Arkgemeenschap, een leefgemeenschap met gehandicapten. Henri Nouwen voelde zich niet thuis in de kerk van Nederland in die jaren (1965-80). De spirituele boodschap die hij in deze boeken uitdraagt stond ook haaks op de dominante stroming binnen de nieuwe priesteropleidingen en pastorale centra hier. Hij was een promotor van vernieu-

wing in het pastoraat, van het gebruik daarbij van de nieuwe technieken van de agogiek en van het maatschappelijk engagement, maar hij miste in de vernieuwingen de betrokken spiritualiteit die volgens hem wezenlijk is voor christelijk pastoraat. Deze spiritualiteit en het belang van de persoon van de pastor vormen de rode draad in deze bundel. Het is dit zeer persoonlijke getuigenis dat ook nu nog aanspreekt en tot nadenken stemt, ook al is de situatie van kerk en geloof intussen aanzienlijk veranderd. De open en eerlijke manier van Nouwen om naar de pastorale situatie te kijken zou hem op dit moment waarschijnlijk tot heel andere inzichten gebracht hebben. De indringende keuze die Henri Nouwen in zijn eigen leven gemaakt heeft, geeft terugwerkend extra kracht aan de woorden die hij eerder schreef in deze boeken. *Jef De Schepper*

Henri Nouwen *Pastoraat en spiritualiteit. Het verzameld werk: Nabij zijn, Delen, Helen In de Naam van Jezus*. Lannoo 2010
ISBN 978 90 2099 057 7; 351 blz. € 29,95

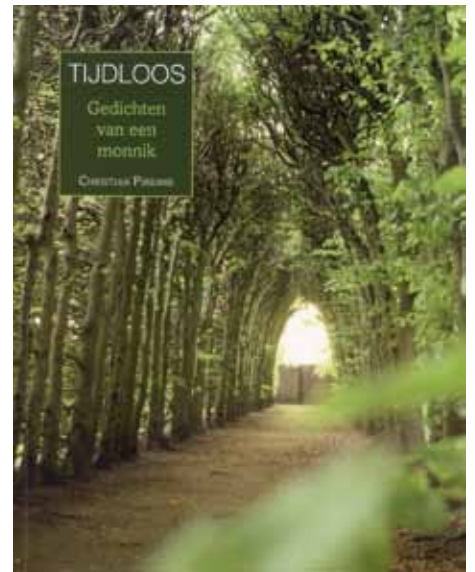
Ogenblikken

Ogenblikken of zoals de ondertitel luidt: *Ogenblikken*, gevangen onderweg, tot zwijgen gebracht en opnieuw laten spreken in beeldende taal. Mensen en natuur uit een vijftiental landen zijn kunstig gefotografeerd in kleur en dichterlijk beschreven. Alles, lay-out inbegrepen, nodigt uit tot verstillig, meditatie, met hier en daar een subtiele vorm van humor en weemoed, soms op het cynische af (trio mortale). De gelaagde teksten variërend van eenvoudig rijm tot diepzinnige overwegingen zijn altijd verrassend. Titel en land van oorsprong zijn te vinden achter in het boek. Een mooi cadeau. *Pieter Reesink*

Vincent en Louis Nabbe *Ogenblikken*, uitg. Veerhuis. Alphen aan de Maas, 2010
ISBN 978 90 8730 029 6; € 14,95

Verdichte gedachten

Monnik Christian Pirenne heeft een boekje van dik zeventig pagina's uitgegeven waarvan de titel *Tijdloos* is en de ondertitel *Gedichten van een monnik*. De schrijver spreekt zelf liever van 'verdichte gedachten'. Deze zijn geordend vanuit het begrip tijd: Van alle tijden, Leven in de tijd, Heilstijd en Tijdloos leven. Zijn overleden broer, priester en musicus, wordt niet vergeten evenmin als de zeven trapisten van de priorij Tibhirine in Algerije die in 1996 'gewelddadig werden gedood'. Het woord 'vermoord' krijgt deze monnik niet over de lippen. De geweldple-

gers worden 'de laatste naasten' van hun slachtoffers genoemd en zij krijgen vergeving. De taal die Pirenne bezigt is heel begrijpelijk, gemoedelijk, gewoon, vaak teder. Voor wie erop afgestemd is of op zeker moment ervoor in de stemming, is dit een heel mooi, door zijn oprechte eenvoud vaak diep gravend boekje, met foto's van broeder Wigbert Verschuren stemmig geïllustreerd.

Peer Verhoeven

Christian Pirenne *Tijdloos. Gedichten van een monnik*, Uitg. Abdij van Berne 2010
ISBN 978 90 8972 028 3

Huiselijk geweld

In Nederland maakt huiselijk geweld de meeste slachtoffers. Het komt in alle kringen voor, ook in de kerk. De protestantse kerk maakte een pastorale handreiking *Huiselijk geweld*, bedoeld voor ambtsdragers en vrijwilligers in kerkelijke gemeenten. De handreiking helpt gevoelig te worden voor de signalen van huiselijk geweld. De pastorale handreiking gaat in op wat huiselijk geweld is, waarom het zo vaak voorkomt, wat de gevolgen zijn en waarom huiselijk geweld vaak zo moeilijk te onderkennen is. Ook wordt aandacht besteed aan het herkennen van de signalen van huiselijk geweld en wat pastorale bezoekers of ambtsdragers kunnen doen met die signalen. Voor wie zich er verder in wil verdiepen en er uitgebreider mee aan het werk wil in de eigen gemeente biedt het laatste hoofdstuk literatuur, werkmateriaal en een overzicht van organisaties die ondersteuning kunnen bieden. *Ingezonden door Pieter Reesink*

De pastorale handreiking *Huiselijk geweld* kost € 4,50 en is te bestellen via bestellingen@pkn.nl of (030) 880 13 37

Publiekscampagne

De trappistenabdij Onze Lieve Vrouw van Koningshoeven zijn 16 december jl. een publiekscampagne gestart om geld in te zamelen voor afronding van de restauratie van het monumentale kloostercomplex. Abt Bernardus doet een beroep op gulle gevers om vijf ton bij elkaar te brengen. Het complex van de trappistenabdij Onze Lieve Vrouw van Koningshoeven in Berkel-Enschot is bijna geheel gerestaureerd. Wat er nog moet gebeuren kost 2,2 miljoen. De provincie Noord-Brabant geeft 1,5 miljoen subsidie. Het resterende bedrag moet Koningshoeven opbrengen. Vijf van de zeven ton hoopt de abdij via een geldinzamelingsactie binnen te halen. Het project heeft een looptijd van drie jaar. Informatie: www.koningshoeven.nl

Stembevrijden, mantrazingen

Vrijdag 28 januari organiseert de Beweging van Barmhartigheid een dag met workshops o.l.v. Jan Kortie. Van 13.30 tot 16.30 u. stembevrijding; van 20.00 tot 22.00 u. mantrazingen. Deelname aan de workshop stembevrijding kost € 35,-; workshop mantrazingen € 15,- vóór 20 januari over te maken naar ING Bank 9148656 t.n.v. Beweging van Barmhartigheid, Vught o.v.v. de workshop(s). Locatie: Zin in Werk, Boxtelseweg 58, 5261 NE Vught. Aanmelding via (073) 657 70 44, per post of secretariaat@barmhartigheid.nl. Zie ook: www.barmhartigheid.nl

Genen en ethiek

Op donderdag 17 februari organiseert de Medische Afdeling van het Thijmgenootschap een Symposium onder de titel De imperatief van het Genoom. Daarop staat de vraag centraal wat de gevolgen en de mogelijkheden zijn van onze nieuwe kennis van de menselijke genen. Hoe moeten wij omgaan met een persoonlijk genetisch profiel? Tussen 13.00 en 17.00 u. zullen drie deskundigen ingaan op deze vraag. Plaats: Erasmusgebouw, Erasmusplein 1 Nijmegen. Inschrijfgeld: € 20,- op 44.27.35.839 t.n.v. penningmeester van de Med.Afd. Thijmgenootschap. Aanmelden en nadere informatie via kirkelsvanrijn@hetnet.nl. Zie ook www.thijmgenootschap.nl

Religieuzenprijs

De KNR (Konferentie Nederlandse Religieuzen) reikt sinds 2006 tweejaarlijks de 'religieuzenprijs' uit. Voor 2011 is zij daar toe op zoek naar mensen die zich op een vernieuwende manier bezighouden met de christelijke spirituele/religieuze traditie en

die deze traditie vruchtbaar willen maken voor het dagelijks leven en samenleven van mensen. Je kunt personen en/of projecten nomineren. De prijs is bestemd voor praktische activiteiten, niet voor studies. Nomineren per brief vóór 1 maart 2011 aan: Jury Religieuzen-prijs, p/a Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch. Informatie op www.knr.nl of via (073) 692 13 21.

Religie en ontwikkeling

Aan het Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen zal Prof. dr. Peter Kanyandago als gasthoogleraar in 2011 vanaf 11 april de cursus Religie en Ontwikkeling verzorgen. In deze cursus wordt aandacht besteed aan de wereldwijde terugkeer van religie in het publieke domein, met name ook op het gebied van internationale betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking. De cursus wordt Engelstalig aangeboden op maandagen, van 13.45 tot 17.00 uur, in weken 15,16,19,20 en 21, en staat open voor toehoorders. Zie www.ru.nl/nim; (024) 361 27 27.

Retraite rond Aswoensdag

De retraite rond Aswoensdag - Benedictushof, Abdijlaan 26, 1935 BH Egmond-Binnen - begint dinsdag 8 maart 10.30 uur en eindigt donderdag 10 maart 17.30 uur. Er zijn enkele conferenties per dag, deelname aan de Getijdegebeden van de monniken, mogelijkheid tot persoonlijk gesprek, stilte-wandeling in de duinen. Deze driedaagse zet hart en hoofd in de juiste richting voor de veertigdaagse Vastentijd. De begeleiding is in handen van Joke Litjens; kos-

ten: € 175,-. Aanmelden: (072) 506 14 15 of Benedictushof@abdijvanegmond.nl

Taizé-ontmoetingen

Tijdens de Taizébijeenkomst in Rotterdam heeft broeder Alois, prior van Taizé, aangekondigd dat de 34e Europese jongerenontmoeting plaats zal vinden van 28 december 2011 tot 1 januari 2012 in Berlijn. Verder zullen de broeders van Taizé samen met jongeren uit heel Europa dit jaar de Goede Week en het Paasfeest met de Orthodoxe Kerk in Moskou vieren. In november 2012 vindt de internationale Taizébijeenkomst plaats in Kigali in Rwanda.

Congrescentrum Focolare

Zoals reeds kort vermeld in het decembernummer is op 3 december 2010 in Nieuw-kuijk een nieuw centrum van spiritualiteit geopend. Op het terrein van de cisterciënzerabdij Mariënkroon realiseert de Focolarebeweging het nieuwe conferentiecentrum Mariapoli Mariënkroon. Focolare is een internationale kerkelijke beweging die zich in alle delen van de wereld inzet voor sociale cohesie en de oecumenische en interreligieuze dialoog. Het centrum wil programma's bieden voor mensen van verschillende levensstaat, leeftijd en kerkelijke of religieuze achtergrond. De dragende kracht ervan bestaat uit een permanente christelijke gemeenschap van gezinnen, jongeren, alleenstaanden en religieuze leefgroepen. Het conferentiecentrum biedt ook ruimte aan externe groepen. Zie: www.focolare.nl en www.marienkroon.nl

Retraite rond Aswoensdag

Met hulp van dichters en schrijvers

Nel Beex

Iedere keer weer is het echt plezierig om al die parochiebladen voor je te zien liggen. Een hele stapel! Grote en kleine, dikke en dunne; iedere maand weer of eens per twee, drie maanden. Hoe spelen zij het klaar? Waaruit putten zij? Bij wie gaan zij te rade?

In Keerzijde parochie San Salvator Den Bosch draagt Toos Verdonk een tekst aan, gelezen in Dorothee Sölle 'Fantasie en gehoorzaamheid'. 'We leven in een tijd, waarin het geloof in Christus het meest bedreigd wordt door degenen, die het zorgvuldig willen bewaren. Ze zijn bang voor de verandering van vertrouwde denk- en levensgewoonten. Hervorming beschouwen ze als afbraak en het liefst zouden ze Christus in een gouden kluis opbergen: onaantastbaar, zodat hij ook niemand raakt; onveranderlijk, zodat hij ook niemand verandert; eeuwig waar, zodat hij ook mijlenver van onze werkelijkheid afstaat. Maar God is niet mens geworden om bij wijze van spreken in zijn hemel te blijven. De veranderingen van het geloof zijn juist essentieel voor de geschiedenis van Gods incarnatie. Incarnatie betekent juist, dat het geloof een geschiedenis heeft, een geschiedenis die niet is afgesloten, die ons alle mogelijkheden biedt, een geschiedenis met een open horizon.' Dit krijg je dan zomaar aangereikt!

Op de Hoogte, Boskapel Nijmegen zoekt het bij Augustinus. 'In Belijdenissen IV, 8, 13, p. 113... Bij tijd en wijle van mening verschillen zonder haat, alsof iemand het oneens is met zichzelf en juist door die schaars voorkomende onenigheid fleur geven aan de eensgezindheid van meestal ...' Het lijkt zo eenvoudig!

Steeff Pas in De Hovenier, pastorale Eenheid Christus Hovenier Veldhoven heeft geluisterd naar Gerard van Maasakkers en zijn liedje 'Bloemen zijn rood, jongeman, blaadjes zijn groen'. 'Het vertelt van een begaafd jongetje dat bloemen en blaadjes tekent, barstensvol kleur. De zuinige schooljuffrouw roept hem tot de orde: We doen hier niet aan kunst jongeman, bloemen zijn rood en de lucht is blauw... Als alle kinderen deden zoals jij, waar moet dat dan toch heen? ... Ik zeg je bloemen zijn rood, jongeman, blaadjes zijn groen. Het heeft geen enkele zin om het anders te doen...' Om te vervolgen met 'Je wordt als uniek, oorspronkelijk mens geboren, maar door de omgeving gedwongen tegen je oorsprong in te gaan. Er is veel moed nodig je los te maken van de druk van ik-heb-het-voor-het-zeggen-figures die menen de waarheid in pacht te hebben. Het kost pijn en ook verdriet om afstand te nemen van de macht der gewoonte, van ingeslepen patronen en kleine, dierbare verslavinkjes....'t jungske zei: d'r zijn zoveel

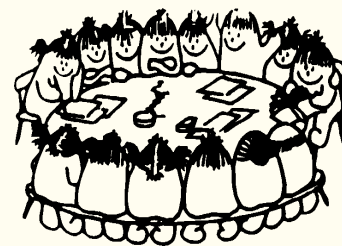
kleuren bloemen. Zoveul kleuren blaadjes, zoveel kleuren, overal. Zoveul kleuren zijn nie op te noemen. Mer ik zie ze allemaal.' En wat zien onze ogen?

Kerkbode, parochie Edith Stein Vught heeft de dichter Frits Deubel in de arm genomen. 'De zwaarste plaag in deze dagen, waar menig mens gewis aan lijdt, is naast de drukke feestbanketten, de gruwel van de eenzaamheid. Als 's avonds onze kaarsjes branden, de pakjes bij de kerstboom staan, zijn er ook velen die vereenzaamd al vroeg ter ruste zijn gegaan. ... Heeft God ons niet veeleer geroepen een licht in duisternis te zijn en om Zijn boodschap uit te stralen als 'n zilv'ren kerstster in het klein? Schenk eenzamen eens extra aandacht, laat zien dat Christus werk'lijk leeft. Dan voelen velen dat dit kerstfeest ook voor hen iets van Gods liefde geeft!'

In Solidair, Streekparochie 't Eikske Landgraaf laat men Ed Miedema in De functie van de godsdienst 1974 aan het woord. '... Het delen van de rijkdom en het bevrijden van onderdrukten zijn oude en oorspronkelijke evangelische waarden ... Wanneer deze niet meer worden nagestreefd en gegund dan is het christendom afgebrand: gelijkhebbertij, onverdraagzaamheid en dwingelandij zijn smeulende restanten.' In 1974 actueel en nu nog steeds!

En wat heeft Gaandeweg, Emmausparochie 's-Hertogenbosch ons te zeggen. Zij laten Frank van de Poel, voormalig ziekenhuispastor aan het woord. 'Het nieuwe Jeroen Bosch Ziekenhuis wil straks een kapel bieden, een uitgesproken religieuze ruimte die mooi is en modern. Een plaats waar noch consumptie noch commercie heerst. Een plaats waar stilte woont voor gelovigen en ongelovigen. Waar je vragen kunt hebben, een traan kunt laten, moed kunt verzamelen. Waar zowel patiënt, familie als medewerker om zich heen en naar boven kan kijken. Een plaats waar een antwoord zich laat vermoeden, waar je voelt: dit doet goed. Word vriend voor € 25,- rek. nr. 11.17.20.753.' Een mooi initiatief, dat je niet onberoerd laat!

In Alle Kanten Op, parochie Kaatsheuvel werd Opendeur tevoorschijn gehaald. 'Een lange bruine jurk. We gingen op vakantie naar Egmond bij de zee en op een dag zei papa: kom, jullie mogen mee; we gaan vandaag eens kijken in de Egmondse abdij. Daar is een boekenwinkel en een kaarsenmakerij. Er liep een oude man rond met een jurk aan met een kap. Mijn kleine broertje zei toen: is dat nou Jezus, pap? Zo dom doet hij nou altijd. Je lacht je soms kapot. Zo'n bruine jurk had Jezus niet; het was natuurlijk God.'

Uw parochieblad

Parochieblad van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand Milsbeek heeft een paar aardige stellingen. 'Stellingnemer dr. Ron Stakkers, Rijksuniversiteit Groningen: Met de uitdrukking 'dit is een goed glas wijn' wordt de hoedanigheid van het glas ten onrechte benadrukt. En van dr. Mariëlle Geertman, Radbouduniversiteit Nijmegen: 'als je niet weet waar je naar toe wilt, maakt het ook niet uit welke weg je kiest.' Na een vrolijke noot volgt Dietrich Bonhoeffer december 1944: 'Door goede machten trouw en stil omgeven, beschermd, getroost, beveiligd wonderbaar, zo wil ik deze dagen met u leven en met u binnengaan in 't nieuwe jaar.'

In Vijf sterren blad, parochie Stratum Eindhoven krijgt Luce het woord. 'Vrede betekent rust, wapenstilstand, een gebaar van vergeving, vriendschap sluiten. Dat is vrede ... Voor de jongeren is het moeilijk de weg te vinden in de grote wereld, waar het goede het onderspit moet blijven delven voor het kwaad. Als wij dit niet geloven, laten we dan een beetje hopen. Geloof geeft vrede ... vrede voor mensen in nood, die door een aardbeving familie en huis verliezen of door oorlog verdreven worden, door droogte of watersnood een moeilijk bestaan hebben. God, schenk hun vrede. ... God, maak ons tot een werktuig van uw vrede, laat ons liefde zaaien waar haat is, vergeven waar onrecht, geloof waar twijfel, hoop waar wanhoop, licht waar duisternis en vreugde waar droefheid is. Shaloom.'

Parochieblad, r.-k.parochie Sint Norbertus, Berlicum en Middelrode eindigt met een vers, waarmee wij aan het denken worden gezet. Wie de dichter is? Ik weet het echt niet. 'Wie stelt de grens? Wanneer heeft een mens genoeg gegeten, genoeg spullen verzameld, genoeg ruimte voor zichzelf opgeëist, genoeg aanzien verkregen, genoeg geld verdiend? Wanneer hebben mensen genoeg gevochten, genoeg vernietigd, genoeg gedood? De zee dringt niet verder het land in, de vogels vliegen niet hoger, de vissen zwemmen niet dieper, de rotsen worden niet harder. Maar wie stelt de mens zijn grens?'

De uitdaging van het christen zijn

Paulien van Bohemen

Theologie studeren roept altijd vragen op. Mensen om me heen vragen of ik daar bewijzen in handen krijg dat God echt bestaat. Ik studeer, doordenk en stel God en mezelf alleen maar meer vragen. Theologie is een brede studie. Graag deel ik elke maand een stukje daarvan met de lezers van De Roerom.

In het begin van mijn studie maakte ik kennis met andere religies. Daar kwam later de vergelijking van andere wereldreligies met de christelijke geloofsleer bij. Tijdens de colleges kijk ik met medestudenten naar raakvlakken en verschillen. Daarin valt het me regelmatig op, dat overeenkomsten zoeken de voorkeur geniet. Ik bespeur daarin voorzichtigheid teneinde onrust te voorkomen: 'we geloven uiteindelijk allemaal in dezelfde God.' Dit is een uitspraak uit de pluralistische visie. Het is een van de strategieën in de interreligieuze dialoog; een gesprek tussen mensen met verschillende geloofsachtergronden.

Wat is die pluralistische visie en welke zienswijzen zijn er nog meer om de relatie tussen christendom en andere religies te duiden? Er zijn drie strategieën die er elk meer of minder in slagen de eigenheid van het christendom te bewaren. Of is dit niet het doel en moeten we juist inzetten op toenadering tot anders-gelovigen?

Drie visies binnen de dialoog

De verwijdering of juist ontmoeting komt voort uit drie visies, die o.a. in een artikel van Lieven Boeve, hoogleraar fundamentele theologie, beschreven staan. Het *exclusivisme* zegt, dat er geen waarheid of heil te vinden is buiten het christelijk geloof. Binnen deze visie blijft de identiteit

van het christendom het sterkst overeind. Daarmee neigt het exclusivisme naar fundamentalisme. Het *inclusivisme* stelt dat het christelijk geloof de ware godsdienst is, maar dat andere religies ook best iets van heil en waarheid in zich kunnen hebben. Het christelijk waarheidsprincipe verdient wel de voorkeur. Als een andere religie zorg voor de naaste praktiseert, houdt dit eigenlijk al in dat deze mensen Christus volgen. Er lijkt meer ruimte te zijn voor andere religies dan in de eerste visie, maar de waarheidsclaims ervan zijn nooit ten volle geaccepteerd; het christendom heeft de beste papieren. De derde invalshoek biedt veel ruimte voor verschillende religies. Het houdt in, dat *alle religies deel uitmaken van een grote, universele godsdienst*. Alle uitingen van geloof binnen welke religie dan ook vormen samen een geheel, dat meer waarheid bevat dan elk afzonderlijk. Het christendom kan geen enkele aanspraak maken op de waarheid, hoogstens op een deelwaarheid. De sterke identiteit van het christendom binnen het exclusivisme en inclusivisme gaat hier verloren.

Elke religie zijn eigen weg

Men is altijd deelnemer in de dialoog en geen neutrale toeschouwer. Dit zorgt ervoor dat elke visie zijn valkuilen kent. De christenen laten niet allemaal evenveel

ruimte voor andere religies en daarmee hangt samen dat de eigenheid van het christelijk geloof bij de een méér dan bij de ander tot zijn recht komt. Ontmoeting in dialoog brengt twee uitdagingen mee: niet alleen de relatie tussen het eigen geloof en dat van een ander komt aan bod, maar men ontkomt ook niet aan bevraging van de waarheidsclaim van het christendom. Wat is christen zijn

Wie heeft de waarheid ooit gezien?
Wie heeft gelijk en wat is waar?
Ik bid, dat wij christenen zijn
Die waarachtig geloven in
Een levende God.

eigenlijk? Het is in gesprek niet mogelijk te ontsnappen aan een van beide confrontaties, tenzij men allebei het pluralistische standpunt inneemt; dan is een gesprek niet meer nodig. In een echte dialoog zal exclusivisme of inclusivisme of boven-voeren en dus de woordelijke strijd om wie de waarheid in pacht heeft. Alleen wanneer men het standpunt van het inclusivisme heeft ingenomen, zal aan het einde blijken dat men tot op beperkte hoogte tot overeenstemming is gekomen. Het valt niet te ontkennen, dat religies verschillen in de inhoud van hun waarheidsclaim. In dialoog kunnen mensen elkaar ontmoeten op het kruispunt waar eigen wegen samenkomen. Uiteindelijk zal ieder zijn eigen weg vervolgen. De uitdaging van De verhouding tussen christendom en andere religies is altijd een uitdaging en zal steeds tot een confrontatie leiden.

Eigenheid van het christendom

De uitdaging van de zoektocht en invulling van de identiteit van het christendom biedt mijns inziens meer mogelijkheden. Er is ruimte en tijd voor de christelijke God, maar alleen buiten de dialoog. In gesprek zal een christen altijd de waarheidsclaim verdedigen. Het heeft op zijn minst iets weg van starheid en in het ergste geval klampt men zich vast aan dogma's. Ik geloof, dat God zich niet laat vangen leerstellingen. God laat zich zien door de tijden heen, Hij komt ter sprake in gewone mensenlevens. Traditie is geen stilstand, maar een dynamisch proces met de jaren mee teneinde God een levende God te laten zijn. Hernieuwen in plaats van verabsoluteren lijkt me het speerpunt en vormt daarom de identiteit van het christelijk geloof. Het hernieuwen gebeurt waar mensen vanuit hun eigen context en beleving blijven verhalen over God. Christenen staan voor de uitdaging de geslotenheid van het systeem te doorbreken.

Monniken in Thailand die de boot niet willen missen (© Foto: Cathrien Verhoeven)

“ Aanhaling- Steken”

Cees Remmers

* ‘Beginnen met een nieuw jaar is net als voor het eerst in een splinternieuwe auto rijden: je maakt je zorgen over de allereerste deuk die je zult oplopen.’

Bob Pearcy.

* ‘Ik geloof niet meer in God, maar ik mis Hem wel...’

Uit 'n kerstpreek.

* ‘Als je onze leiders vraagt waar we heen gaan vertellen ze telkens waar we vandaan komen.’

'n Boze pastoor.

* ‘Nooit zoveel reacties gehad op mijn nieuwjaarswensen als het jaar dat ik ze verzonden heb in 'n ongefrankeerde envelop...’

Gehoord.

* ‘Petrus heeft onze leugens en vleierijen niet nodig. Zij die elke beslissing van de paus blindelings verdedigen dragen het meest bij aan het ondermijnen van het gezag van de Heilige Stoel.’

Melchior Cano o.p. in 1552.

* ‘Na de stilte komt de muziek het dichtste bij het zeggen van het onzegbare.’

Aldous Huxley.

* ‘Als de laatsten toch de eersten zullen zijn, waarom dan al dat haasten?’

H. Kooijman.

* ‘Niet alleen brengt de sektarische geest van bepaalde Romeinse kringen de christenen van andere kerken in verwarring, maar ze is daarmee ook begonnen in snel tempo christenen zonder kerk voor te brengen.’

Claude Geffré o.p.

* ‘Verboden op het werk te komen!’

Gelezen in België bij 'n huis in aanbouw.

WIE ZICH BLIJVEND VERWONDERT OVERWINTERT ALLES.....

Kettingbrief

Toon van Beek

In januari 1999 was ik ooggetuige van het verblijf van de relikven van de heilige Theresia van Lisieux (1873-1897) in de St. Jozefkerk op de Heuvel in Tilburg. De schrijn met haar stoffelijke resten maakte een wereldtournee naar onder meer Rusland, de Verenigde Staten, Vietnam en Tilburg of all places. Ik zag vereerders een zakdoek langs de schrijn halen waardoor het een relikwie werd en ik was zeer onder de indruk van deze oprechte verering. Theresia van Lisieux heeft bij mij altijd ambivalente gevoelens losgemaakt. Haar geschriften, overlopend van vrome ootmoed, hebben mij nooit echt geraakt. Maar ons moeder geloofde heilig in haar. Het beeld dat samen met het beeld van het H. Hart, Maria van Lourdes, Gerardus Majella, de Heilige Familie en Henricus Belletable - stichter van de Heilige Familie - de verzameling heiligen in de Brabantse huiskamer van ons moeder compleet maakte, heeft nu - tegen een achtergrond van pauwenveren - een

ereplaats in ons huis.

Onlangs liep ik Klein Treesje weer eens tegen het lijf. Iemand stuurde me een mail met in de aanhef ‘jij bent een mooie mens’. Dat begon dus goed. Het bleek een kettingbrief. Ik moest een wens doen, een gebed tot Klein Treesje uitspreken en dan de mail doorsturen naar tien mensen. De kettingbrief waarschuwde de keten niet te doorbreken. Toch heb ik dat gedaan, want ik laat me niet graag tot zoiets

verplichten. De kettingbrief sloeg ik zorgvuldig op in mijn uitdijend archief van hedendaags volksgeloof en bijgeloof. De spannende overgang tussen deze twee is uitermate interessant omdat je er het denken, doen en laten, de wensen, noden en angsten van veelal ontkerkelijkte mensen in kunt terugzien. Zo is de kettingbrief een spiegel van deze tijd. ‘Zend het gebed nu door naar tien mensen, binnen de komende vijf minuten...’

